

Technická univerzita v Liberci

**FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A
PEDAGOGICKÁ**

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

PROGRAMY ZACHÁZENÍ
THE PROGRAMS OF TREATMENT

Bakalářská práce: 09-FP-KSS- 4070

Autor:

Šárka STUDECKÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Pejřimovská

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
82	7	5	16	30	10+1 CD

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Šárka Studecká
adresa: Nádražní 457, Jablonné v Podještědí
studijní obor (kombinace): Penitenciární péče
Název BP: **Programy zacházení**
Název BP v angličtině: **The Programs of Treatment**
Vedoucí práce: Mgr. Jitka Pejřimovská
Konzultant:
Termín odevzdání: 15.04.2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20.03.2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): STUDECKÁ ŠÁRKA

Datum: 20.3.2009

Podpis:

Název BP: PROGRAMY ZACHÁZENÍ

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Pejřimovská

Podpis:

Cíl: V teoretické části bude proveden historický přehled názorů a praxí na nápravu osoby, která porušuje společenský úzus významným způsob. Tato část práce bude doplněna aktuálním přehledem strategií nápravy osouzených, jejich tvorbou, nabídkou a vyhodnocováním. V experimentální části bude zjišťován postoj osouzených k nápravným strategiím. Expresivními metodami se bude dále hodnotit schopnost jejich osobní angažovanosti na prosociálních tématech.

Požadavky: Studium odborné literatury a zdrojů, formulace teoretických východisek, projektování výzkumu, sběr a analýza dat, interpretace výzkumných závěrů, formulace návrhu opatření

Metody: Dotazník vlastní konstrukce, analýza spisové dokumentace, kazuistiky, expresivní techniky, pozorování, posuzovací škály

Literatura: BERÁNEK, Luboš. Inovace programů zacházení. In: České vězeňství č. 5, 2006.
ČEPELÁK, Jiří. Penitenciární psychologie. Praha : Výzkum. ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1982.
FOUCALT, Michel. Dohlížet a trestat. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-96-9.
FRANCEK, Jindřich. Zločin a trest v českých dějinách. 3. vydání. Praha: Rybka Publishers, 2002. ISBN 80-86182-68-1.
HEIDBRINK, Horst, přel. MÜLLER, Ondřej. Psychologie morálního vývoje. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-154-1.
KRATOCHVÍL, Stanislav. Základy psychoterapie. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-179-7.
LYONS, Lewis, přel. PELIKÁN, Čestmír. Historie trestu. 1. vydání. Praha: Svojtka&Co, 2000. ISBN 80-86019-96-9.
MALÁ, Drahomíra. Vězeňství po česku. Tišnov: Sursum, 2003. ISBN 80-7323-062-3.
UHLÍK, Jan. Historie věznění a vězeňství v Čechách. 1. vydání. Stráž pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR. ISBN 80-239-9417-4.
Metodický list ředitele odboru výkonu vazby a trestu č. 6, kterým se stanoví zásady vedení evidence a dokumentace programů zacházení
Vyhláška MS č. 110/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Čestné prohlášení

Název práce: PROGRAMY ZACHÁZENÍ
Jméno a příjmení autora: Šárka Studecká
Osobní číslo: P07000421

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne:

Šárka Studecká

Poděkování

Poděkování patří vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Jitce Pejřimovské za odborné vedení, metodické rady, cenné připomínky a nesmírnou trpělivost při vedení mé práce. Panu PaedDr. Františku Vachovi, řediteli Věznice Stráž pod Ralskem, za umožnění provedení průzkumu ve výše zmiňované instituci a také všem kolegům, přátelům a známým, kteří mi dopomohli k vytvoření této bakalářské práce.

Název bakalářské práce: PROGRAMY ZACHÁZENÍ

Název bakalářské práce: THE PROGRAMS OF TREATMENT

Název bakalářské práce: BEHANDLUNGSPROGRAMME

Jméno a příjmení autora: Šárka Studecká

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2010/2011

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jitka Pejřimovská

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala penitenciární péčí, zejména účinností programů zacházení s odsouzenými, v současném systému českého vězeňství. Jejím cílem bylo zjistit postoje a názory odsouzených k nápravným strategiím. Práci tvořily dvě stěžejní oblasti, a to část teoretická a část praktická. V teoretické části byl nejdříve popsán morální vývoj osobnosti a následně byl proveden historický exkurz, který se týkal kriminality, penologie a přehledu názorů a praxí na nápravu osoby, která porušuje společenský úzus významným způsobem. Převážná část práce se zabývala aktuálním přehledem strategií nápravy odsouzených, jejich tvorbou, nabídkou a vyhodnocováním. Praktická část zjišťovala pomocí dotazníkového šetření u 100 odsouzených, zařazených do dvou typů věznic, rozdílnost v jejich postojích k nápravným strategiím. Na základě výsledku šetření jsem potvrdila nebo vyvrátila správnost stanovených předpokladů. Míra osobní angažovanosti na prosociálním tématu byla zjišťována u skupiny pěti dobrovolníků z řad nepracujících odsouzených. Pomocí stanovených škál byla zjištěna nejen míra jejich osobní angažovanosti na prosociálním tématu, ale i jejich uvědomění si vlastní chyby, vcítění se do situace obětí trestných činů a plánování své budoucnosti.

Klíčová slova: morální vývoj osobnosti, kriminalita, penologie, historie trestu a trestání, odsouzený, výkon trestu odnětí svobody, penitenciární péče, Věznice Stráž pod Ralskem, prostupné skupiny vnitřní diference, komplexní zpráva, programy zacházení, dotazník, prosociální téma.

Resume:

The thesis dealt with penitentiary care, particularly the effectiveness of treatment programs in current system of the Prison Service of the Czech Republic. The aim of the study was to determine prisoners' attitudes to and opinions about corrective strategies. There were two main parts: theoretical and practical (research). Theoretical part began with a description of moral development and a brief history of criminality, penology, views and practices referring to correction of a law-breaking person. The essential part was concentrated on current corrective strategies - creation, types and evaluation. Research part aimed in investigating different attitudes to and opinions about corrective strategies in 100 prisoners in two types of prisons, using a questionnaire survey. Results should confirm or refute our hypothesis. We examined intensity of prosocial topic involvement in 5 non-working prisoners. In addition, realization of a failure, empathy with victims and future planning were surveyed.

Key words: moral development, criminality, penology, the history of punishment, prisoner, imprisonment, penitentiary service, prison Stráž pod Ralskem, system of internal differentiation, comprehensive review, treatment programs, questionnaire, prosocial topic.

Resümee:

Die Bakkalaureatsarbeit beschäftigte sich mit der Pönitentiarpflege, besonders in Hinblick auf die Wirkung von Behandlungsprogrammen bei Verurteilten, im gegenwärtigen System des tschechischen Gefängniswesens. Das Ziel war es, die Meinungen der Verurteilten zu Besserungsstrategien festzustellen. Die Arbeit bestand aus zwei Kernteilen - den theoretischen Teil und den praktischen Teil. Im theoretischen Teil wurde erst die moralische Entwicklung der Person beschrieben und anschließend der historische Exkurs durchgeführt, welcher auf die Kriminalität, Pönologie und die Übersicht der Meinungen und Praxis auf die Besserung einer Person, welche sinnigerweise den gesellschaftlichen Usus verletzt, abzielt. Der überwiegende Teil der Arbeit beschäftigte sich mit dem Überblick von Besserungsstrategien bei Verurteilten, deren Bildung, Angebot und Auswertung. Der praktische Teil stellte mithilfe eines

Fragenbogens bei einhundert Verurteilten, die in zwei verschiedenen Strafanstalten einsitzen, ihre Meinungsverschiedenheit zu Besserungsstrategien fest. Aufgrund der Forschungsergebnisse konnte ich die zuvor getroffenen Annahmen entweder verifizieren oder falsifizieren. Das Maß des persönlichen Engagements am prosozialen Thema wurde bei der Gruppe der fünf Freiwilligen aus den Reihen von nichtarbeitenden Verurteilten festgestellt. Mithilfe der festgelegten Skalen wurde nicht nur das Maß an ihres persönlichen Engagement am prosozialen Thema, sondern auch ihr Bewusstsein des eigenen Fehlers, Einfühlung in die Situation der Opfer von Straftaten und die Planung der eigenen Zukunft festgestellt.

Schlüsselwörter: moralische Entwicklung der Persönlichkeit, Kriminalität, Pönologie, Geschichte der Strafe, Verurteilte, Vollzug der Freiheitsstrafe, Pönitentiarpflege, Strafanstalt Stráž pod Ralskem, Gruppen der Innendifferenzierung, komplexer Bericht, Behandlungsprogramme, Fragebogen, prosoziale Thema.

OBSAH

1 ÚVOD.....	10
2 TEORETICKÁ ČÁST	12
2.1 Morální vývoj osobnosti	12
2.2 Historický exkurz	14
2.2.1 Kriminalita	15
2.2.2 Penologie.....	15
2.2.3 Pojetí trestu v různých historických etapách.....	16
2.2.4 Vězeňské systémy a režimy	24
2.3 Současný výkon trestu odnětí svobody	28
2.3.1 Věznice Stráž pod Ralskem – historie a charakteristika současné věznice.....	32
2.3.2 Komplexní zpráva.	37
2.3.3 Programy zacházení – aktivity a další výchovné prvky	39
2.3.4 Průběžné hodnocení a význam programu zacházení.....	50
3 PRAKTICKÁ ČÁST.....	53
3.1 Cíl praktické části a hlavní předpoklady	53
3.2 Použité metody.....	54
3.3 Popis zkoumaného vzorku.	54
3.4 Prezentace a interpretace dat.	57
3.5 Shrnutí výsledků.....	74
4 ZÁVĚR.....	75
5 NÁVRH OPATŘENÍ.....	76
6 SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ.	77
7 SEZNAM ODBORNÝCH TERMÍNŮ	79
8 SEZNAM PŘÍLOH.....	82

„V opovrženém zločinci nalezen byl
člověk; a tuť jest vrch dokonalosti
zákonů soudních i žalářních“
(František Josef Řezáč, klasik české penologie)

1 ÚVOD

V České republice je věnována stále větší pozornost problematice vězeňství. Výkon trestu odnětí svobody, tedy uvěznění, by mělo být až posledním prostředkem, který společnost použije v rámci své ochrany k potrestání pachatele trestného činu, to tedy znamená, že nebylo možné, vzhledem k povaze trestného činu a k osobnosti pachatele, uložení jiného trestu nespojeného s uvězněním.

Pokud tedy dojde k uvěznění pachatele, měl by být výkon trestu odnětí svobody prostředkem ke změně postojů odsouzeného k dosavadnímu kriminálnímu způsobu života a zároveň také prostředkem, který připraví odsouzeného na život ve společnosti bez kriminálních aktivit. To vše zahrnuje výchovné působení na odsouzeného takovým způsobem, aby pro něho byly vytvořeny předpoklady pro zdárné zařazení do společnosti, které by bylo přínosem jak pro samotného odsouzeného, tak pro jeho rodinu i společnost. Dosažení tohoto cíle závisí na individuálních vlastnostech odsouzeného, na průběhu výkonu trestu a na způsobu, jakým bude odsouzený přijat do společnosti po propuštění z výkonu trestu.

Z výše uvedeného vyplývá, že je velice důležitá i kontinuální sociální práce, která umožňuje plynulý přechod mezi výchovným působením během výkonu trestu, tzv. penitenciárním působením a mezi péčí o již propuštěné odsouzené z výkonu trestu, tzv. postpenitenciárním působením.

Příprava odsouzených na zdárné zařazení do společnosti probíhá ve výkonu trestu odnětí svobody v rámci „programů zacházení“, které jsou tématem této bakalářské práce.

Tato práce má za úkol pomoci čtenářům nahlédnout do výchovného procesu ve výkonu trestu odnětí svobody, kdy cílem zacházení s odsouzenými je uchování jejich tělesného a duševního zdraví a usnadnění společenské reintegrace po propuštění. Velice důležitá je v této oblasti činnost odborných zaměstnanců na oddělení výkonu trestu, která směřuje k přípravě odsouzených na aktivní extramurální život.

Na začátku práce si přiblížíme morální vývoj osobnosti, který může mít různou variabilitu a může vést k porušování nejen morálních, ale i právních norem. Vzhledem k

tomu, že k porušování jak mravních, tak i právních norem docházelo již v období prvních civilizací je v další kapitole proveden historický exkurz v oblasti trestu a trestání, na který navazuje popis vězeňských systémů.

Další důležitou částí bakalářské práce je současný výkon trestu odnětí svobody ve Věznici Stráž pod Ralskem, kde jsou kromě historie a charakteristiky této věznice představeny a diskutovány jednotlivé výchovné strategie směřující k přípravě odsouzeného na adekvátní vnímání společnosti a extramurální život.

Praktická část bakalářské práce pojednává o postoji odsouzených k těmto výchovným strategiím a o schopnosti jejich osobní angažovanosti na prosociálním tématu.

Jako výzkumný vzorek dotazníkového šetření byla vybrána skupina odsouzených z Věznice Stráž pod Ralskem. Skupina čítala padesát odsouzených zařazených k výkonu trestu do typu věznice s dozorem a padesát odsouzených zařazených k výkonu trestu do věznice typu s ostrahou. Hlavním cílem dotazníkové šetření bylo zjištění postojů odsouzených k nápravným strategiím během výkonu trestu.

V rámci expresivní metody bylo vybráno pět odsouzených z řad dobrovolníků umístěných ve Věznici Stráž pod Ralskem. Hlavním cílem expresivní metody bylo hodnocení schopnosti jejich osobní angažovanosti na prosociálním tématu. Vyhodnocování bylo provedeno pomocí škály vlastní konstrukce.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2. 1 Morální vývoj osobnosti

Existence člověka není možná bez existování druhých kooperujících lidí. Co to znamená? Člověk si nemůže sám zajistit všechny prostředky pro život, a z toho nutně vyplývá, že musí respektovat existenci a s ní uspokojování potřeb druhého člověka. Na této, celkem zřejmé skutečnosti, můžeme založit platnost základních mravních norem.

Studiem mravních norem, mravních hodnot, mravního chování a cítění se zabývá etika.

„Etika a prosociální chování upozorňují, otevírají to, co dává životu význam – vztahy, užitečnost, důstojnost vlastní osoby, schopnost prosadit své oprávněné požadavky, asertivitu, empatii, komunikaci, spolupráci, tvořivost, možnost cítit se dobře, zdravé sebevědomí, pozitivní ladění.“¹

Z etymologického hlediska má pojem etika svůj původ v řeckém slově „ethos“, což v češtině znamená „zvyk, mrav, obyčej“ a z toho lze vyvodit, že se jedná o nauku, která se zabývá správným (obvyklým) jednáním v lidském společenství.

Předmětem etiky je morálka. Tento výraz lze etymologicky odvodit z latinského slova „mos“ kterému odpovídá české „mrav, zvyk, obyčej“. V původním slova smyslu znamená vůli, která je člověku uložena autoritou

(zákony, předpisy).²

Obecně řečeno je základem přirozené morálky povinnost, aby člověk byl člověkem a to se vším, co k tomu patří, v duchu univerzálně přijímaného pravidla „co nechceš, aby jiní dělali tobě, nedělej ty jim“, jde tedy o to, aby člověk konal dobro pro dobro samé. Mravně jedná člověk tehdy, pokud jedná ve shodně se svým svědomím z úcty před sebou samým a ne proto, že mu to někdo přikazuje.

Mravnost konkrétního člověka nelze objektivně posuzovat, protože nikdo není schopen nahlédnout do svědomí jiného člověka.³

Anzenbacher uvádí, že „morálně dobré“ znamená totéž co „shodně se svědomím“ a „morálně špatné“ totéž co „odporující svědomí“. Kromě tohoto vztahu se etika zabývá také otázkami, co je mravně správné, tedy toho, co neplatí jen subjektivně v každém

---

¹ BERÁNEK, L. Úctu k životu prokazujeme dobrými mravy. *České vězeňství*. 2005, roč. 13, č. 2, str. 12.

² JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vydání. 2003. ISBN 80-7254-329-6.

³ JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vydání. 2003. ISBN 80-7254-329-6.

vlastním svědomím, nýbrž také intersubjektivně, tj. činí nárok na sociální platnost, což znamená, že etika se zabývala problémy norem.⁴

Normy dávají určitý obecně závazný řád (pravidla) a tím uspokojují potřebu orientace člověka ve světě. Normám se člověk učí v rámci lidské společnosti. Z praktického hlediska je důležité rozlišovat normy mravní a normy právní.

Mravní norma je jakési „nepsané pravidlo“ v určité společnosti, je určována tradicí (zvykem) a podporována silou veřejného mínění. Mravní normu tedy vnímáme jako nepsané pravidlo, ale může mít i podobu nějakého příkazu, předpisu či pokynu.⁵

Norma vyhlášená příslušným státním orgánem se stává normou právní a může mít formu zákona. Plnění této právní normy je posuzováno na základě chování (jednání) člověka. Překročení této právní normy je trestné a je sankcionováno.

Morálního vývoje se dotýká švýcarský vývojový psycholog Jean Piaget, který se pokusil porozumět dětskému světu z pohledu dítěte metodou zjišťování úrovně morální zralosti dítěte na základě rozboru jejich reakcí na krátké příběhy, které se nějak dotýkaly jejich chápání spravedlnosti, potrestání, autority a mravních přestupků jako lži, krádeže apod.

Na zjišťování morálního vývoje u dětí navázal americký psycholog Lawrence Kohlberg, který se zabýval úrovní morálního vývoje v období adolescence a dospělosti. Úroveň morálního vývoje zjišťoval pomocí odpovědí posuzovaných osob na morální dilemata (krátké povídky). Na základě zjištění, jak by v dané situaci jednali a proč, dospěl ke třem hlavním úrovním morálního vývoje, z nichž každé je ještě členěno na dvě další dílčí stadia.⁶

Morální vývoj některých lidí může mít různou variabilitu a vést k porušování nejen morálních, ale i právních norem (delikvence, kriminalita). K porušování nejen morálních, ale i právních norem docházelo již v období prvních civilizací, kdy se lidská společnost zaměřovala na trest pro pachatele a na ochranu společnosti.

Morální vývoj může být nápadně porušený. Klasická psychiatrie je označovala pojmem psychopatie, dnes hovoříme o některých formách specifických poruch osobnosti.

„Poruchy osobnosti jsou dlouhodobé vzorce maladaptivního chování, které vytvářejí nezralé a nevhodné způsoby zvládání stresu nebo řešení problémů. Vznikají obvykle v

---

⁴ ANZENBACHER, A., přel. Karel Šprunk. *Úvod do filosofie*. 2. vydání. 2004. ISBN 80-7178-804-X.

⁵ JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vydání. 2003. ISBN 80-7254-329-6.

⁶ PROKOPOVÁ, A. *Čtvrtý rozměr zdraví (psychologické souvislosti vývoje morálky a prosociálního chování)*. [online]. 2009. [cit. 12. února 2010].
[URL: http://is.muni.cz/el/1441/podzim2009/SZ3BP_ZVZD/PSYCH/9803177](http://is.muni.cz/el/1441/podzim2009/SZ3BP_ZVZD/PSYCH/9803177)

dětství nebo adolescenci, přetrvávají v čase, projevují se v různých situacích a mají vliv na většinu oblastí života jedince. Nedostatek empatie a zájmu o druhé a nedostatek pocitů studu nebo viny, tedy neschopnost pociťovat výčitky svědomí za svoje chování bez ohledu na jeho závažnost, jsou nejprůzračnější charakteristiky asociální poruchy osobnosti“.⁷

Na základě rozhovoru s psychologem, který pracuje ve Věznici Stráž pod Ralskem, bylo zjištěno, že zhruba 75 % odsouzených umístěných v této věznici trpí poruchou osobnosti, a z tohoto počtu se u poloviny odsouzených vyskytuje právě asociální porucha osobnosti.

Asociální porucha osobnosti se vyskytuje u jedinců, kteří mají malý smysl pro zodpovědnost a morálku, málo se zajímají o druhé, jejich chování je určeno téměř výhradně jejich vlastními potřebami, mají výjimečnou schopnost lhát, jsou impulzivní a mají často problémy se zákonem. Tito jedinci se pak z důvodu porušení zákona objeví ve věznicích, kdy se z nich stávají odsouzení.⁸

Jak již bylo výše uvedeno, lidská společnost se již v období prvních civilizací potýkala se zločinem a trestem, a proto je na místě přiblížit v následující kapitole postupný vývoj trestu.

2.2 Historický exkurz

Tento historický exkurz nám pomůže přiblížit postupný vývoj trestu, trestání a trestněprávních sankčních systémů od nejstarších dob až do současnosti. Od nejkrutějšího zacházení s pachateli trestných činů až po humanizaci vězeňství, kde je důraz kladen především na převýchovu odsouzených s cílem zdárného zařazení do společnosti bez opětovné recidivy.

S výše uvedeným souvisí pojem zločinnost (kriminalita) a penologie, a proto před samotným pojetím trestu v různých historických etapách se nejdříve pokusíme tyto pojmy přiblížit.

---

⁷ ATKINSON, R., et al., přel. Erik Herman, et al. *Psychologie*. 2. vydání. 2003. ISBN 80-7178-640-3.

⁸ ATKINSON, R., et al., přel. Erik Herman, et al. *Psychologie*. 2. vydání. 2003. ISBN 80-7178-640-3.

2.2.1 Kriminalita

Slovo kriminalita (zločinnost) pochází z latinského *criminalis* – zločinný, *crimen* – zločin a znamená výskyt trestního nebo kriminálního chování. Jedná se o souhrn trestných činů, které jsou spáchané ve společnosti v určitém časovém období.⁹

Počátky kriminologie (vědy o zločinu) jako vědecké disciplíny spadají do druhé poloviny 18. století vlivem klasické školy trestního práva. Název kriminologie vytvořil jeden ze zakladatelů italské právní školy Raffaele Garofallo. K hlavním pozitivním výsledkům patřilo omezení mučení, zrušení krutých trestů, omezení trestu smrti, presumpce nevin, veřejnost trestního procesu, vstup odborníků do trestního procesu. Osobou pachatele a příčinami trestné činnosti se začala kriminologie zabývat až od poloviny 19. století.¹⁰

Pojem zločin byl nahrazen trestním zákonem z roku 1950 pojmem trestný čin.

„Do kategorie kriminálního chování lze zařadit aktivity, které porušují právní normy. V tomto případě už nejde jen o přestupky proti nepsaným pravidlům společenského soužití, ale o závažnější činy, které jsou přesně vymezeny trestním zákonem. Kriminální chování je hodnoceno jako nepřijatelné, protože vede k újmě nebo strádání lidí, kteří se stali jeho obětí, a je přesně stanoveným způsobem sankcionováno. Společnost tak brání svou stabilitu a trestá ty, kdo by ji mohli ohrozit.“¹¹

Kriminálním chováním se nezabývá jen trestní právo, ale i vědní obor penologie, která začíná tam, kde končí trestní právo.

2.2.2 Penologie

„Penologie (odvozen od latinského slova „poena“ – náhrada za spáchaný zločin, odplata, pokuta – trest) je vědní obor, který lze charakterizovat jako vědu o trestech a trestání nebo také jako vědu o výkonu trestu a jeho účincích. Předmětem jejího zkoumání jsou metody zacházení s pachatelem trestných činů, které co možná nejúčinnějším způsobem dosáhnou kreativní změny chování pachatele, tak aby se mohl integrovat do společnosti jako řádný občan.“¹²

---

⁹ DUBSKÝ, J., URBAN, L. *Sociální deviace*. 1. vydání. 2005. ISBN 80-7251-202-1.

¹⁰ ŠTABLOVÁ, R. *Kriminologie*. [online]. 2008. [cit. 17. července 2009].

URL: <http://www.vsvv.cz/predmety/kestazeni/kriminologie.pdf>

¹¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozš. a přeprac. vydání. 2004.

¹² ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. 1997

„Tvůrcem moderní penologie 19. století byl Alexander Maconochie (kapitán britského královského námořnictva), který vězně systematicky připravoval k návratu do společnosti tím, že zavedl progresivní výkon trestu, tj. převádění vězňů z přísnějších fází do mírnějších. V převýchově zdůrazňoval skupinovou práci (skupinovou terapii) s vězni, kdy jako první zdůrazňoval funkci sebekontroly a odpovědnosti kolektivu vězňů za jednotlivé členy. Realizoval ideu klasifikace odsouzených, doceňoval význam samosprávy vězňů. Vycházel z individuálních zájmů vězňů, doceňoval význam přímého kontaktu vedení věznic s vězni, zaváděl vězeňské vyučování a kultivoval vězeňské prostředí hudbou a jinými formami kultury.“¹³

Za první česky psané penologické dílo lze považovat spis vězeňského kaplana a pedagoga Františka Josefa Řezáče (1819 – 1879) s názvem „Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců“, který byl vydán v roce 1852.

„Průkopníkem novodobé české penologie se stal Jiří Čepelák (1915 – 1989), klinický psycholog a sociolog, který v letech 1967 – 1980 řídil Výzkumný ústav penologický v Praze. Tento ústav, registrovaný Československou akademií věd jako resortní výzkumný ústav Sboru nápravné výchovy ČSSR, byl na základě politického rozhodnutí zrušen koncem roku 1980. Po roce 1990 se zkoumání penologické problematiky ujal nově založený Institut pro kriminologii a sociální prevenci Ministerstva spravedlnosti ČR. Na penologickém výzkumu se podílí i Vězeňská služba ČR.“¹⁴

Penologie věnuje zvláštní pozornost trestu odnětí svobody, procesu nápravy, polepšení, pozitivní změny v chování. Tento proces se nazývá penitenciární (paenitentia= lítost, změna mínění nebo smýšlení, obrat, polepšení, napravení) a důraz je kladen na poznání osobnosti odsouzeného (jeho vlastností a chování) s cílem stanovení adekvátnějšího výchovného zacházení včetně individuálního přístupu pro dosažení možných změn jeho chování.

2.2.3 Pojetí trestu v různých historických etapách (historická penologie)

„Historická penologie se zaměřuje na ukládání a výkon soudních trestů, včetně věznění v minulosti, se zřetelem na zacházení s vězni. Obdobně, jako např. historická

---

¹³ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. 1997

¹⁴ KÝR, Aleš. *Vymezení pojmu historická penologie*. [online]. 2003. [cit. 15. května 2009]. URL:http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Historicka%20penologie/2003/hp_03_01.pdf

sociologie, přenáší předmět zkoumání do minulosti a soustřeďuje se na vývojové aspekty. Její oporou jsou dějiny vězeňství, které jako součást národních nebo světových dějin popisují a interpretují vězeňství zejména z hlediska politických, právních, ekonomických a kulturních podmínek.“¹⁵

Historii trestu a trestání si přiblížíme ve čtyřech vývojových etapách.

Od starověku do středověku (do poloviny 16. století)

Cílem starověkého trestu bylo fyzické potrestání viníka, to znamená jeho mučení, bytí, mrzačení, a tím nastolení spravedlnosti. Pro nás nemyslitelný a nepřijatelný trest smrti byl v tomto období běžným, nejvíce používaným trestem. V této době tedy rozhodně nešlo o nápravu provinilce, ale o potrestání nelidským, tyranizujícím způsobem z práva pomsty podle hesla „oko za oko, zub za zub“.

Dalším trestem bylo otroctví, které znamenalo zbavení osobní svobody a lidských práv, a proto byl v Řecku a v Římě otrok degradován na věc.

Římané, kteří se k dnešnímu pojetí trestu nejvíce přiblížili ve smyslu vyloučení jedince ze společnosti, užívali institut psance.

„Psanec - osoba, která spáchala pro společnost nežádoucí čin, a ostatní členové této pospolitosti měli zakázáno psanci poskytovat životně důležité prostředky.“¹⁶

Později byl institut psance nahrazen institutem dočasněho a trvalého vyhnanství. Jednalo se o doživotní vyhoštění se ztrátou občanských a majetkových práv.

Pokud tuto skutečnost porovnáme se současností, pak zjistíme, že dle platného trestního zákona je ukládán trest zákazu pobytu na určitém území České republiky a cizincům je ukládán trest vyhoštění z území České republiky.

Z dob římského impéria pocházejí první zmínky o věznicích. Věznici jménem Tullanum označoval současník Cicera Salustius jako místo umístěné pod zemí, zpustlé, temné, smrduté a hrůzoplné.¹⁷

Ve 12. století vykazovaly rozsáhlejší činnost oproti světským soudům církevní soudy, které se řídily církevním právem. V českých zemích se od 14. století vyslyšeli

---

¹⁵ KÝR, Aleš. *Vymezení pojmu historická penologie*. [online]. 2003. [cit. 15. května 2009]. URL: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Historicka%20penologie/2003/hp03_01.pdf

¹⁶ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. 1997

¹⁷ UHLÍK, J. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. 2006.

provinilci podle předpisů tortury. Jednalo se o podrobení provinilce právu útrpnému (mučení), jehož účelem bylo donutit provinilce k přiznání.

Obr. č. 1 Výkon útrpného práva španělskou botou

„Španělská bota patřila k ostřejším nástrojům útrpného práva. Jednalo se o upravený šroubový lis, jehož čelisti byly uzpůsobeny do tvaru, vhodného k nasazení na holeň. Vnitřní plochy čelistí byly opatřeny kovovými jehlami či ozubením, stahování zajišťovaly proti sobě umístěné dvojice šroubů (segmentová španělská bota) nebo byly obě poloviny nástroje opatřeny rozevíracím pantem a stahování se provádělo silnějším šroubem z jedné strany. Ranivý účinek spočíval při slabším stažení šroubů ve vzniku bolestivých a obtížně se hojících poraněních bérce, při silnějším utažení ve zhmoždění svalů bérce a holeně až k případným frakturám dlouhých kostí. Nezřídka kdy docházelo i k vykrvácení nebo vlivem infekce k otravě krve, která ve většině případů rovněž vedla ke smrti“.¹⁸

¹⁸ WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie. *Španělská bota*. [online]. 2009. [cit. 18. srpna 2009]. URL:http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0pan%C4%9Blsk%C3%A1_bota

Soudy používaly k ověření věrohodnosti výpovědi svědků a ke zjišťování viny ordály – boží soudy. Jednalo se o iracionální důkazní prostředek. Například při ordálu vody byl člověk svázán a vhozen do studené vody. Pokud se potopil, voda ho přijala za čistého a byl neviný, pokud zůstal plavat na hladině, dopustil se činu. Ordál železem se prováděl chůzí bosou nohou přes dvanáct rozžhavených radlic nebo formou přísahy s přitisknutím prstů na rozpálený kov. Smysl spočíval v tom, aby člověk překonal bolest a vydržel celý úkon.¹⁹

Další trest, který se objevuje po roce 1500, byly nucené práce, takzvané galeje. Toto odsouzení znamenalo pomalou smrt a tím se dá říci, že se jednalo vlastně o trest smrti, ale v jiné podobě. Z toho je patrné, že v této době nenajdeme ani náznak humanizace.

Jako pramen práva se do 16. století udržoval právní obyčej. Právní historik Karel Malý výstižně napsal: „Obyčejové právo se muselo udržovat ústní tradicí, neboť naše společnost byla tehdy naprostou převahou negramotná. Znalost obyčejového práva se předává z generace na generaci, děti se mu učily stejně jako ostatním pravidlům společenského chování od svých rodičů a dědů. Byly v obyčejovém právu vychovány, bylo jim vštěpováno od útlého věku“.²⁰

Renesance a osvětenství (od poloviny 16. století do konce 18. století)

Od poloviny 16. století se vězení začalo používat jako zákonná forma trestu. V souvislosti s růstem chudoby a vzrůstající zločinností mladistvých vznikl v roce 1553 v anglickém královském zámku Brindewel první vězeňský objekt pod názvem Workhouse. Jednalo se o donucovací pracovnu, která byla zřízena pro chudinu bez domova. Chudina zde mohla bydlet a musela pracovat za poskytnuté přístřeší a za jídlo. Obvyklými pracemi bylo šlapání mlýnů, čištění stok, naklepávání konopí a výroba hřebíků.²¹

Model trestního uvěznění vzniká v roce 1596 v amsterodamském Rasphuis, který byl určen pro žebráky nebo mladé zločince. Fungování tohoto modelu se řídilo délkou trestu, která byla určována správou věznice podle chování vězněného. Práce, která se vykonávala společně, byla povinná a vězni dostávali za práci plat. Vládl zde přísný časový rozvrh, neustálý dohled, náboženská čtení, soubor prostředků pro „vedení k dobru“ a „odvracení od zla“.²²

---

¹⁹ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. vydání. 2002. ISBN 80-86182-68-1.

²⁰ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. vydání. 2002. ISBN 80-86182-68-1.

²¹ FOUCAULT, M., přel. Čestmír Pelikán. *Dohlížet a trestat*. 10. svazek edice Studie. 2000. ISBN 80-86019-96-9.

²² FOUCAULT, M., přel. Čestmír Pelikán. *Dohlížet a trestat*. 10. svazek edice Studie. 2000. ISBN 80-86019-96-9.

„Zájem o problematiku výkonu trestu, jeho materiální, technické i obsahové zabezpečení vedl ke vzniku samostatného vědního oboru penologie, která se zabývala také otázkami druhu trestů, jejich účinky a příčinami trestné činnosti. Významný počín z hlediska penologie i trestního práva představuje dílo zakladatele klasické školy trestního práva Cesara Becarii z roku 1764 *Dei delitti a delle pene* (O zločinech a trestech).“²³

Beccaria je považován za otce klasické kriminální teorie a humanizace trestání. Zabýval se myšlenkou presumpce neviny, možnosti převýchovy zločinců i prevencí zločinnosti. Chudobu, nevědomost a pud egoismu označoval za příčiny zločinnosti.

Mezi Beccariovy obdivovatele patřila rakousko-uherská císařovna Marie Terezie. Trestní kodex Marie Terezie z roku 1768 kladl důraz na odstrašující funkci trestu. Klesl sice počet tzv. hrdelních soudů, ale trest smrti mohl být ukládán za celou řadu deliktů. V roce 1776 zrušila Marie Terezie používání tortury. V českých zemích, kdy veřejné záležitosti spravovaly zemské úřady (zemští úředníci), oddělila hospodářskou a politickou správu od soudnictví, vše postátlnila a soudy vybavila státními soudními úředníky s právnickým vzděláním.²⁴

Ovlivněn myšlenkou Beccaria byl i panovník Josef II, který v roce 1787 vydal „Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně“, kde je patrna humanizace trestního postihu, kdy se objevuje myšlenka, že trest nemá být jen pouhou odplatou, ale má přispět i k nápravě provinilce. Zrušil mrzačící tresty a trest smrti byl nahrazen doživotním trestem a ponechán jen v případě výjimečného stavu (podle stanného práva). Dále byly v zákoníku obsaženy zásady: žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona, které jsou dodnes v platnosti. Kruté tresty však stále přetrvávaly.²⁵

Ve druhé polovině 18. století sehrál největší roli ve vývoji moderního vězeňství v Anglii John Howard (1727 – 1790), který ve svém kriminálně patologickém programu uvádí požadavky na diferenciaci vězňů podle pohlaví, věku a provinění. V rámci humanizace života vězňů zahrnuje do návrhů výběr personálu, zdravotnická opatření, vyučování vězňů i kontroly ze strany úřadů. V roce 1791 vzniklo vězení se systémem cel v Gloucesteru, kde došlo k realizaci jeho programu.

---

²³ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. 2002. ISBN 80-210-3025-9.

²⁴ UHLÍK, J. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. 2006.

²⁵ ČERNÍKOVÁ, V., et al. *Sociální ochrana*. 2. vydání. 1998. ISBN 80-85981-97-1.

Od konce 18. století do poloviny 20. století

V roce 1810 vzniká v Millbanku první státní vězení Millbank-Penitentiary, plně respektující Howardovu koncepci. Jednalo se o budovu tvořící osmiúhelník sbíhající se do centra, a tím se splnily požadavky na bezpečnost ostrahy, kdy strážní v centru věznice měli přehled o dění na celách v jednotlivých křídlech. Kapacita této věznice byla 600 mužů a 400 žen.²⁶

Problematikou vězeňství, jak již bylo uvedeno v kapitole penologie, se zabýval i František Josef Řezáč, kdy i dnes aktuálně zní jeho „Myšlenka o zdárnějším trestání a polepšování provinilců a zločinců, aby menší provinilci a nezatvrzelí zločincové, v obcích buď ve svých aneb v cizích, před tváří občanů lepších trest svůj odbývali; a jenom zatvrzelci, způsobem přirozeným nepolepšitelní a společnosti vždy škodní, ať se do věznic, do žalářů tuhých a osamotnělých zavírají“.²⁷

V dnešní době je tato myšlenka naplňována formou alternativních trestů s důrazem na trest obecně prospěšných prací. Výkon trestu obecně prospěšných prací je jeden z nejvíce ukládaných alternativních trestů. Pro stát je uložení tohoto trestu levnější záležitostí než samotný výkon trestu odnětí svobody. Uložení tohoto alternativního trestu nedojde k přetrhání rodinných vazeb, ztrátě zaměstnání, popřípadě bydlení a nejsou vynakládány finanční prostředky na jejich resocializaci.

Uvedený trest je používán u méně závažných činů a u osob, které doposud nejsou kriminálně příliš narušeny. První rozlišoval míru závažnosti trestných činů Rakouský trestní zákoník z 27. května 1852, který řešil otázku trestního práva hmotného.

Tento zákoník rozlišoval zločiny, přečiny a přestupky, kdy zločiny se trestají smrtí (oběšením) nebo žalářem, který byl již pouze dvoustupňový. Za přečiny a přestupky se ukládala peněžitá pokuta, propadnutí zboží, ztráta práv, vězení, bití, vypovězení z místa, země i monarchie. Správa vězeňství podléhala státnímu ministerstvu a v roce 1865 byla svěřena ministerstvu spravedlnosti.²⁸

V celém Rakousku bylo tehdy 22 mužských a 6 ženských trestnic, z toho v Čechách byla ženská věznice pouze v Řepích u Prahy a mužské věznice byly v Praze, Plzni a Kartouzích.

---

²⁶ *Systém vězeňství*. [online]. 29. dubna 2007. [cit. 15.3.2010].

URL:http://is.muni.cz/th/84460/pdf_m/6_System_vezenstvi.doc

²⁷ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2005. ISBN 80-86708-05-5.

²⁸ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. vydání. 2002. ISBN 80-86182-68-1.

Rozpadem Rakousko-Uherské monarchie v roce 1918 nastoupila další etapa historie vězeňství, kdy se sice celý systém stále opíral o novelizované zákony Rakousko-Uherské, ale vězeňství začíná následovat světové trendy. Vydáním zákona č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění došlo k posílení výchovné funkce výkonu trestu odnětí svobody. Po vzniku samostatného Československa dostávali vězni práci, mohli se vyučit řemeslům, mohli odesílat dopisy, přijímat návštěvy a byli vedeni k osobní hygieně.

Tento trend ve vězeňství byl přerušen okupací Československa a pozdější koncepce vězeňství se k němu vrací až do dnešní doby, kdy zaměstnávání vězňů je prioritou z důvodů získání nebo upevnění pracovních návyků, plnění vyživovací povinnosti a ostatních pohledávek. Utváření vnějších vztahů patří také v dnešní době mezi aktivity programu zacházení a jedná se o korespondenci, návštěvy a telefonáty. Poskytnutí vzdělání je prioritou pro uplatnění na trhu práce po propuštění.

V roce 1922 vyvrcholil poválečný růst zločinnosti a tím došlo k přeplněnosti vězeňských ústavů. Za účelem věznění osob byly postaveny pouze trestnice v Praze na Pankráci a v Plzni na Borech. Ostatní ústavy vznikly adaptací budov jako např. trestnice kartouzská (nyní Valdice) vznikla z bývalého kláštera a trestnice Mírov byla dříve pevnostním hradem. Vzhledem k velké přeplněnosti tehdejších ústavů bylo největším problémem trávení volného času trestanců ve velkých skupinách, kdy se nevytvářela žádoucí změna v jejich chování.²⁹

Nástupem okupace Československa hitlerovským vojskem a druhou světovou válkou byl humanistický vývoj vězeňství přerušen.

V poválečném období byla zavedena třídně politická diferenciací odsouzených. Odsouzení byli v tomto období využíváni v rámci potřeb národního hospodářství k pracím v oblasti těžebního, stavebního a těžkého průmyslu.

Od poloviny 20. století do současnosti

„Koncepce dlouhodobého vývoje vězeňství začala být řešena v roce 1963, kdy se podařila ve věznicích obsadit nově systemizovaná místa pedagogů a psychologů, z nichž značná část byla ovšem bez jakékoli praxe. Názor některých vedoucích pracovníků z této

---

²⁹ *Systém vězeňství*. [online]. 29. dubna 2007. [cit. 21.července 2009].
URL:http://is.muni.cz/th/84460/pdf_m/6._System_vezenstvi.pdf

doby byl, že vhodnější uplatnění místo jednoho psychologa mají dva vycvičení hlídací psi. Z tohoto názoru je patrné nepochopení potřeby výchovy odsouzených.³⁰

Nový zákon o výkonu trestu z roku 1965 zavedl místo třídně politické diferenciaci odsouzených diferenciaci podle kriminální narušenosti odsouzených, o které rozhodl soud. Do vězeňství mohli podle nového zákona vstupovat vzdělaní vychovatelé, sociální pracovníci, speciální pedagogové i psychologové. Hlavním prvkem převýchovného procesu byla stále považována práce.³¹

Vězeňství, které spadalo do působnosti ministerstva vnitra, bylo v roce 1968 převedeno do působnosti národních ministerstev spravedlnosti.

Po roce 1989 výrazně zasáhly vězeňství demokratické poměry naší společnosti a pro transformaci vězení bylo určeno několik etap rozvoje vězeňství v České republice. Do těchto etap byla zahrnuta i humanizace vězeňství, kde mimo jiné šlo o vytvoření účinného systému zacházení s odsouzenými, kdy výchovné prvky rehabilitují ty osobnostní vlastnosti a schopnosti, které se mohou stát základem úspěšné reintegrace jedince do společnosti.³²

„Humanizace vězeňství znamená vytvořit vhodný funkční legislativní rámec pro uplatňování práv a svobod vězňů a pro naplňování účelu výkonu vazby a výkonu trestu včetně jejich korektivních mechanismů přístupných kontrole tak, aby nemohla být uplatňována libovůle nebo zlovůle.“³³

Od roku 1965 do roku 1993 byl v českém vězeňství využíván model výkonu trestu odnětí svobody ve třech nápravně výchovných skupinách. Tento model byl s účinností od 1. 1. 1994 modifikován tak, že byly zavedeny čtyři typy věznic s cílem lepší diferenciaci odsouzených, a tím i dosažení vyššího efektu v účinnosti programů zacházení s odsouzenými. O přeřazování odsouzených do typů věznic rozhodovali ředitelé věznic. Tato pravomoc ředitelů však byla po 13 měsících zrušena Nálezem Ústavního soudu č. 8/1995 Sb., kdy o zařazování odsouzených do čtyř typů věznic rozhodují soudci.

V současné koncepci vězeňství však probíhají různá jednání a pilotní programy (např. „Parole“ ve Věznici Stráž pod Ralskem), zaměřená na zvýšení úlohy a pravomocí Vězeňské služby a Probační služby při přeřazování odsouzených do jednotlivých typů věznic. Tyto poznatky jsou do koncepce vězeňství zařazovány po vzoru vězeňství jiných států, např. Anglie, Kanada, Finsko, atd.

---

³⁰ UHLÍK, J. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. 2006.

³¹ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie*. 1. vydání. 2007. ISBN 978-80-7372-203-6.

³² ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. 1997.

³³ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. 1997.

Dle mého názoru by měli o přeřazování odsouzených rozhodovat opět ředitelé věznic. V rukou soudu se jedná o velice zdoluhavý proces a například přeřazení odsouzeného do přísnějšího typu za svévolný odchod z nestřeženého pracoviště by jako výchovný prostředek mělo následovat okamžitě a ne až po určité časové prodlevě.

„Trvalo několik století, než se věznění opravdu stalo převážně užívaným trestem a vězeňství pak všeobecně prospěšným oborem lidské činnosti snažícím se o nápravu delikventů.“³⁴

2.2.4 Vězeňské systémy a režimy

Potřeba zavedení vězeňských „systémů“ vznikla ze skutečnosti, že vězni žili pohromadě ve velkých místnostech, neměli nic na práci, docházelo k častým nepokojům a plánovali další zločiny a útoky. Vězni byli nezvladatelní až k bezzákonnosti. Po roce 1820 věznice budovaly tak, že vězni žili v tuhém režimu kázně, těžké práce a samoty. Tento režim měl poskytnout vězňům dostatek času k litoosti, k získání pracovních návyků tak, aby se z odsouzených stávali občané dbalí zákonů.³⁵

Těmto cílům sloužily systémy solitary a silentium, které jsou blíže vysvětleny v další části této kapitoly.

Mezi jinými i Howardova koncepce zaznamenala první kroky k systematické realizaci vězeňského režimu. První, státem řízená reforma vězeňství byla realizována v USA na přelomu 18. a 19. století a je spjata se jménem guvernéra Penna, který zastával názor, že nejzákladnějším prostředkem pro duševní nápravu odsouzených je samotou stupňované mučení svědomím.³⁶

Pod vlivem omezení trestu smrti a náboženského učení „kvakerů“ se v Americe vyvinuly dva vězeňské systémy: Pensylvánský – Solitary systém a Auburnský - Silent systém. V obou systémech šlo o izolaci odsouzených, ke které docházelo různými prostředky.

„Kvakeři – protestantská náboženská sekta, která v 17. století vznikla v Anglii. Jejím zakladatelem byl George Fox. Název sekty je odvozen od slovesa to quake = třásti se, jedná se o přezdívku. Podstatou jejich učení je nauka o nadpřirozeném působení Ducha svatého na člověka, které se jeví navenek jakousi extází a třesem těla. Nazývali se „křesťanskou společností přátel“ anebo „syny či vyznavači světla“. V popředí u nich stojí

---

³⁴ UHLÍK, J. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. 2006.

³⁵ LEWIS, L., přel. Pavel Wurm. 1411 publikace. 2004. ISBN 80-7352-021-4.

³⁶ JÚZL, M., OLEJNÍČEK, A. *Penologie a penitenciární pedagogika*. 2004.

praktická stránka náboženství. Vystupovali proti všem ceremoniím, chtěli, aby duch byl prost všech forem. Pramenem víry jim nebylo Písmo svaté, nýbrž jakási nadpřirozená síla, která působením božím je v člověku a navenek se jeví jako zvláštní nadšení. Dávali přednost jednoduchému způsobu života bez přepychu a okázalosti. Hlásali lásku k bližnímu a dobročinnost vůči každému. Za své učení byli pronásledováni. Učení se rozšířilo z Anglie do Skotska, Holandska a Ameriky, zejména do Pensylvánie. Zasloužili se zejména o zlepšení vězeňských poměrů.³⁷

Pensylvánský systém – Solitary systém (solitary – sám, o samotě)

První vězení tohoto typu bylo postaveno roku 1786 v Philadelphii. Podstatou tohoto systému bylo uplatnění separace. Vycházelo se z předpokladu, že předávání zločineckých informací nováčkům od zkušených recidivistů, a tím i následná recidiva trestné činnosti může být redukována tím, že se zabrání nežádoucím kontaktům mezi vězni. Toto opatření jim měla poskytnout příležitost k sebezpoznání, k přemýšlení o svém dosavadním životě a napáchaném zlu. Po dvouletém zkušebním období se začalo poukazovat na škodlivost a nehumánnost systému, kdy izolace působila na osobnost vězně destruktivně. Na základě těchto skutečností a také na základě řemeslné výroby ve velkých společných dílnách vzniká Auburnský systém.³⁸

Auburnský systém – Silent systém (silent – mlčící)

Tento systém, který nazýváme podle města Auburn ve státě New York, vznikl v roce 1823 a zachoval architekturu samotek pouze v noci. Ve dne vězni pracovali ve výrobních halách, kde muselo být dodržováno neustálé absolutní ticho. Došlo sice k eliminaci škodlivých účinků celodenní izolace, ale vzhledem k potřebě kontaktu odporoval lidské přirozenosti. Není tedy divu, že vězni tento režim porušovali.³⁹

Celodenní mlčení mělo za následek problémy při návratu vězňů do reálného života.

Kombinací výše uvedených systému vznikly tzv. smíšené režimy, které se pokusily o klasifikaci odsouzených podle závažnosti trestných činů a podle chování.

Příkladem je Ženevský režim, který fungoval na principech:

- a) ve všech kategoriích bylo povinné mlčení
- b) na základě viditelné nápravy mohl být odsouzený přemístěn z přísnější

---

³⁷ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. 1997.

³⁸ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2005. ISBN 80-86708-05-5.

³⁹ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2005. ISBN 80-86708-05-5.

kategorie do mírnější

c) v nejpřísnější kategorii byl odsouzený nejdříve povinen absolvovat samovazbu, která trvala od 14 dnů do 6 měsíců, a teprve potom mohl být přemístěn.

Odsouzeným, kteří se dobře chovali a pracovali, byla odpuštěna 1/3 trestu. V rámci pozitivního ovlivňování vězňů byly povoleny návštěvy rodinných příslušníků a občanských spolků.

Dalším smíšeným typem byl Obermayerovský režim, jehož hlavní zásadou bylo zaměstnávání, zabezpečování volného času, pozitivní působení personálu, a to vše za přísného dozoru. Důležitým výchovným prostředkem bylo vzdělávání, jehož cílem bylo uchování citu pro čestnost. Mezi odsouzenými byla vytvořena síť „dohlížečů“ jejichž výběr se řídil výlučně fyzickými aspekty způsobilosti, což bylo negativem tohoto režimu.

Obdoba tohoto negativního hlediska existovala ve věznicích ještě před třemi lety, kdy na jednotlivých oddílech bylo označení „barákovej“ pro odsouzeného, který byl fyzicky zdatný a často zneužíval svého postavení. V současnosti se na jednotlivých oddílech v zájmu udržení pořádku ustanovila oddílová služba, která je obměňována z řad nepracujících odsouzených a kde nehraje roli fyzický aspekt.

Procházení různými stupni přísnosti režimu po dobu výkonu trestu byla zásada dvou progresivních režimů. Anglický progresivní režim měl tři stupně:

1. stupeň – vězeň byl umístěn na 9 měsíců do samovazby, byla mu krácena strava, nepracoval, měl zažít pocit viny za spáchaný čin
2. stupeň – vězeň se přes den podílel na společné práci, cílem bylo přiblížit odsouzeným podmínky života ve společnosti. Na základě kategorizace práce byli vězni diferencovaně odměňováni. Při zaměstnávání byla věnována péče jejich profesní přípravě – řemeslu, kterému by se mohli
3. stupeň – po vykonání ¾ trestu odnětí svobody při dosažení nápravy mu byla ¼ trestu odpuštěna a pod dozorem policie byl podmíněně propuštěn na svobodu.

Když se nechoval řádně, byl vzat zpět do vězení k výkonu zbývajících ¼ trestu.⁴⁰

Dalším režimem, jehož podstatou bylo dosažení určitého počtu bodů, aby mohlo být uvažováno o propuštění vězně na svobodu, byl bodovací (známkovací) režim, jehož zakladatelem byl Alexander Maconochie. Zdůrazňoval skupinovou práci s vězni a docenoval význam samosprávy vězňů. Úvahou dospěl k závěru, že trest, který soud

---

⁴⁰ *Systém vězeňství*. [online]. 29. dubna 2007. [cit. 21.července 2009].
URL:http://is.muni.cz/th/84460/pdf_m/6._System_vezenstvi.pdf

vynese, by neměl spočívat na časově ohraničeném odsouzení, ale na stanovení určitého objemu pracovních úkolů. Vězeň by musel dosáhnout svou prací a dobrým charakterem určitého počtu „bodů pochvaly“ v rozsahu od 3000 do 5000 bodů, aby ho bylo možno propustit.

Skupina civilních občanů a veřejných úředníků zabývajících se penologií „American Prison Congres“ navázala na myšlenky irského progresivního systému a bodovacího systému tím, že zformulovala základní principy, kterými by se měla řídit vězeňská reforma:

- svobodná společnost by měla být vedena k uvědomění si vlastní odpovědnosti, za podmínky vedoucí ke zločinu
- vězeň by měl být veden k uvědomění, že osud má ve svých rukou,
- náprava, ne utrpení, by měla být účelem trestního zacházení s vězni
- klasifikace vězňů by měla být založena na známkovacím systému
- za dobré chování by měly být poskytovány odměny
- neurčité tresty by měly být nahrazeny konkrétními

Na základě těchto principů byl vytvořen elmirský systém, kde prioritou byla péče o základní vzdělání, odborný výcvik a kulturní výchovu odsouzených.

Podobně zaměřený byl i borstalský systém, který vznikl na počátku 20. století v Anglii. Režim na nápravu mladistvých byl co nejvíce přizpůsobován životu na svobodě. Byla zavedena forma „matky domova“, která dbala na účelné využívání volného času, na řádné oblékání a stravování chovanců. Důraz byl kladen na práci v klubech, které se zaměřovaly na vzdělávací, sportovní a kulturní aktivity. Novými prvky se stala péče o chovance po výkonu trestu. Tuto péči známe v současné době pod pojmem kontinuální sociální péče nebo také postpenitenciární péče.

Pro prvotrestané a pro pachatele za drobná provinění byl ve Švýcarsku zřízen v roce 1895 Witzwilský nápravný ústav. Způsob života a práce byl podobný podmínkám na svobodě. Náprava měla být docílena prospěšnou prací na poli, kde měli volný pohyb a byli chráněni před škodlivými vlivy uzavřeného vězení.

Na základě škodlivého vzájemného ovlivňování odsouzených vznikla potřeba diferenciací odsouzených. V roce 1930 vznikla v Dánsku první vězeňská škola. Pokrokem se stalo zřízení tzv. pozorovacího střediska, které sloužilo k třídění odsouzených. Společenská nebezpečnost, věk, psychické zvláštnosti, tělesná zdatnost a rozumové schopnosti byly hlavními kritérii výběru. Důraz byl kladen na výchovu k práci, určovalo se, v jakém druhu práce bude odsouzený nejúspěšnější při zařazování do

společnosti.⁴¹

„Vězeňská škola tak položila základy k vytváření ústavů výkonu trestu, v nichž je kladen důraz na diagnostiku odsouzených, analýzu příčin jejich chování a na základě těchto zjištění nastupuje teprve odborná práce specialistů.“⁴²

2.3 Současný výkon trestu odnětí svobody

„Trest odnětí svobody jako specifická společenská sankce za „prokázané“ delikventní jednání představuje velmi závažný životní zlom, zejména u prvotrestaného a prvovězněného jedince. Účelem trestu je sice ochrana a odstrašení delikventů od další kriminální činnosti, ale postupy a způsoby zacházení s odsouzenými mají mít také sociálně korektivní účinek a humánní principy.“⁴³

Trest odnětí svobody by měl být prostředkem ke změně postojů odsouzeného ke kriminálnímu způsobu života a zároveň prostředkem k přípravě odsouzeného na život ve společnosti, včetně zachování reálného kontaktu s vnější společností a získání takových dovedností, schopností a zázemí, které jsou pro život bez kriminálních aktivit potřebné.

Legislativa

Výkon trestu odnětí svobody upravuje Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Vnější diferenciaci

Podle trestního zákona a zákona o výkonu trestu odnětí svobody se trest vykonává ve 4 základních typech věznic:

- a) s dohledem
- b) s dozorem
- c) s ostrahou
- d) se zvýšenou ostrahou

Jednotlivé typy věznic se od sebe liší rozsahem stanovených práv a povinností, rozsahem možností udělovaných odměn (např. možností získat přerušování výkonu trestu,

---

⁴¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. 1997.

⁴² ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. 1997.

⁴³ FISCHER, S. *Etopedie v penitenciární praxi*. 1. vydání. 2006. ISBN 80-7044-722-9.

podmíněné propuštění z výkonu trestu, možností volného pohybu uvnitř nebo vně věznice), mírou kontroly odsouzených a zabezpečení střežení věznic a uplatňování resocializačních programů.⁴⁴

V jakém typu věznice vykoná odsouzený svůj nepodmíněný trest odnětí svobody, rozhodne soud. Pro výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody je v současné době na území ČR 36 věznic, kdy z tohoto počtu je 10 věznic vazebních, kde je i výkon trestu odnětí svobody. Výkon uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody zajišťuje Vězeňská služba České republiky.

Účel trestu

Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.

Dle Zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody je v § 40 uvedeno, že k dosažení účelu výkonu trestu stanoví věznice pro každého odsouzeného „program zacházení“ jako základní formu cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného.

V § 43 stejného zákona je dále uvedeno, že na naplňování účelu trestu se v souladu se zvláštními právními předpisy mohou podílet po dohodě s generálním ředitelem Vězeňské služby, případně „ředitelem věznice“ registrované církve a náboženské společnosti, zájmová sdružení občanů, nevládní organizace a další orgány a instituce, se kterými odsouzený udržuje styk a které mohou přispět k plnění účelu výkonu trestu (dále jen "orgány a instituce").

Mezi specifika, která ovlivňují výchovné poslání trestu, patří bezesporu adaptace na podmínky a život ve vězení.

Prizonizace

„Úspěšné, nebo alespoň snesitelné přežití uvěznění vyžaduje adaptaci na život vězeňské subkultury. To znamená přijetí subkulturních norem a pravidel a postupné vyhasínání vzorců chování potřebných k životu mimo brány věznice. Tato specifická adaptace se nazývá prizonizace.“⁴⁵

Prizonizace znamená tedy přizpůsobení se člověka a jeho chování vysoce organizovanému životu ve vězení, které má za následek sníženou pravděpodobnost

---

⁴⁴ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. 1997.

⁴⁵ FISCHER, S. *Etopedie v penitenciární praxi*. 1. vydání. 2006. ISBN 80-7044-722-9.

zdárné reintegrace odsouzeného do společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Prizonizace má dvě důležité složky, kterými jsou institucionalizace a ideologizace.

Institucionalizace je skutečnost, že si odsouzený zvykne na vysoce organizovaný způsob života, ztrácí samostatnost a iniciativu a po propuštění z výkonu trestu bude závislý na iniciativě jiných lidí.

Ideologizace je přijetí subkulturních norem, pravidel a zvláštního jazyka (kriminálního argotu), který vede k neobratnosti v komunikaci. V přeplněných věznicích s nedostatkem pracovních příležitostí a s nedostatečným odborným zacházením s odsouzenými je možné „výchovné“ působení kriminální subkultury.

Někteří odsouzení se s tímto chováním vnitřně neztotožní, ale ze strachu před ostatními odsouzenými je prezentují.

Do jaké hloubky bude odsouzený zasažen procesem prizonizace záleží na délce jeho trestu odnětí svobody a na osobnosti samotného odsouzeného.

Osobnost pachatele trestných činů

Přeměna biologické bytosti v bytost společenskou, kulturní, specificky lidskou je celoživotní proces socializace, tedy zapojení individua do lidské společnosti po stránce výchovné, vzdělávací a pracovní ve smyslu sebeuplatnění a sebeuspokojení. Obsahem socializace jsou společenské normy a hodnoty a vše to, co umožní jedinci, aby si vytvořil potřebné předpoklady k výkonu nejrůznějších sociálních rolí.⁴⁶

Pachatele trestných činů tvoří většinou jedinci s různými, nejčastěji specifickými poruchami osobnosti. Často se jedná o jedince z neúplných rodin, z rodin, kde o ně nebylo zájem, nebo se naopak uplatňovala perfekcionista (přehnaná) výchova, dále pak oběti agresivity a chovanci dětských domovů. U těchto jedinců se objevuje narušený hodnotový a normativní systém, kdy ztrácí smysl pro realitu, ideály, odměnu, trest a životní perspektivy.⁴⁷

Z výše uvedeného je patrné, že podle míry socializace záleží, jakým směrem se bude ubírat chování jedince.

---

⁴⁶ ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly s psychologie II. díl – Psychologie osobnosti*. 2. upravené vydání. 2006. ISBN 80-7372-043-4.

⁴⁷ JŮZL, M., OLEJNÍČEK, A. *Penologie a penitenciární pedagogika*. 2004.

K procesu socializace se vztahuje následně uvedená klasifikace, podle níž lze pro potřeby výchovného působení rozdělit odsouzené do čtyř základních typů: prosociální, antisociální, pseudosociální a asociální.⁴⁸

Prosociální typ zhruba odpovídá socializovaným jedincům, kteří jsou orientováni na konvenční a legální normy. Jedinci tohoto typu se nejvíce nachází mezi prvotrestanými odsouzenými. Jedná se o jedince, kteří podlehli vlivu situace a dopustili se nedbalostních trestných činů, nebo jedince, kteří se pod extrémním sociálním nebo psychickým tlakem dopustili násilných trestných činů. Nejvíce kontaktů mají mezi sebou a jsou více konformní s personálem věznice. Mají zájem o výchovný program a mají také největší předpoklady pro nápravu svého chování i zdárnou reintegraci do společnosti. Záleží však na délce pobytu ve vězení a také na tom, do jaké míry si zachovávají své prosociální postoje.

Antisociální typ odpovídá deviantně socializovaným jedincům, kteří jsou orientováni na kriminální normy a mají obvykle zkušenost s pácháním trestné činnosti již v mladistvém věku. Kontakty ke spoluodsouzeným upřednostňují před kontaktem k personálu věznice. Nejčastěji se dopouští trestných činů krádeže aut, loupeže, vloupání, ublížení na zdraví aj.

Pseudosociální typ představuje jedince, pro něž je příznačné střídání systému norem a nespolehlivost. Kontakty k personálu jsou stejné jako kontakty ke spoluodsouzeným. Charakteristickým znakem je nedůsledná a nedostatečná výchova v disharmonické rodině. Kriminalita u těchto jedinců začíná často tehdy, když dosáhli vyššího společenského postavení. U tohoto typu probíhala socializace převážně deficitně.

Asociální typ představuje jedince, kteří mají nedůvěru a úzkost před každým druhem osobního vztahu a proto nenavazují mnoho kontaktů ani se spoluodsouzenými ani s personálem věznice. Jedinci tohoto typu často vyrostli v rodině, kde péče ze strany rodičů byla zanedbaná, nebo vyrostli bez péče rodičů a jejich sociální schopnosti jsou proto málo vyvinuty. Jejich kriminální kariéra je bohatá a trestná činnost je různorodá. Tyto jedinci nedokážou realisticky plánovat svou budoucnost a ponaučit se z minulých pochybení. Tento typ odpovídá zhruba rozhraní mezi deficitní a deviantní socializací.

U každého odsouzeného by měly poznatky z minulosti sloužit k upřesnění individuálních způsobů zacházení, které by měly umožnit přesné zacílení programu zacházení.

---

⁴⁸ČERNÍKOVÁ, V., et al. *Sociální ochrana*. 2. vydání. 1998. ISBN 80-85981-97-1.

2.3.1 Věznice Stráž pod Ralskem – historie a charakteristika současné věznice

Historie

Vznik strážské věznice je spojen s těžbou uranové rudy, která se v této oblasti rozvíjela od 60. let 20. století. Důvodem bylo zabezpečení pracovních sil pro výstavbu a rozvoj výrobní základny československého uranového průmyslu v oblasti Stráž – Hamr.

V lednu 1973 bylo Generálním ředitelstvím československého uranového průmyslu a Správou zboru nápravné výchovy ČSR (SNV ČSR) rozhodnuto o lokalizaci a výstavbě útvaru SNV ČSR ve Stráži pod Ralskem. Sbor nápravné výchovy byl zřízen zákonem č. 59/1965 Sb. o výkonu restu odnětí svobody a na základě novely zákona č. 173/1968 se začlenil do působnosti ministerstva spravedlnosti.

Provoz tohoto útvaru byl zahájen dne 1. června 1973. Kapacita útvaru byla nejdříve 200 odsouzených, v roce 1975 pak maximálně 500 odsouzených a koncem 80. let zde bylo umístěno přibližně 900 odsouzených. Do roku 1990 byli všichni odsouzení zaměstnání a na jejich pracovní morálku byl kladen veliký důraz.

Hlavním úkolem SNV bylo zajištění kázně a pořádku u odsouzených. Odsouzeným se věnovali především pracovníci oddělení nápravné výchovné činnosti. Po zahájení provozu této věznice byli na funkci vychovatelů zařazeni 4 příslušníci, kteří se věnovali úkolům na úseku kázně a pořádku a potom se postupně rozvíjela kulturně výchovná práce s odsouzenými. Později se počet vychovatelů zvyšoval a obsazena byla také funkce sociálního pracovníka a speciálního pedagoga, který se věnoval organizování volného času odsouzených a zabezpečování realizace tzv. reedukačních, později resocializačních programů.⁴⁹

Charakteristika současné věznice

Profilace a kapacita věznice

Věznice Stráž pod Ralskem se nachází v podhůří Jizerských hor v Libereckém kraji. Je profilována jako typ věznice s ostrahou, kde je zřízeno oddělení typu věznice s dozorem. Normovaná ubytovací kapacita v současné době činí 783 míst, ale aktuální

---

⁴⁹ ROZTOČILOVÁ, D. *Věznice Stráž pod Ralskem 1973-2003*. 1. vydání. 2003.

fyzický stav odsouzených je v současné době 1066, což svědčí o přeplněnosti věznice o 36%.

Odsouzení jsou ubytováni především ve třech dvoupodlažních budovách, kdy dvě z těchto budov slouží pro odsouzené zařazené do typu věznice s dozorem kde je mimo běžných oddílů také oddíl pro odsouzené do 26 let věku. Třetí budova slouží pro odsouzené zařazené do typu věznice s ostrahou. Na každém podlaží jsou dva oddíly. Každý z těchto oddílů má jednu společnou kulturní místnost a společné sociální zařízení. Kapacita jednoho oddílu je v průměru 60 odsouzených.

K dalšímu ubytování odsouzených slouží bývalý pětipodlažní objekt vazby. V tomto objektu se nachází oddíl pro odsouzené zařazené do typu věznice s ostrahou, nástupní oddělení s kapacitou 40 míst, které slouží k ubytování nově příchozích odsouzených tzv. „příbylců“, dále je to oddíl „bezdrogová zóna“, kde jsou umístěni odsouzení, kteří nebyli a nejsou uživateli drogy, ale lze je považovat za jedince drogou ohrožené a dále odsouzení, kteří užívali drogu a nyní jsou motivováni k dobrovolné abstinenci. Kapacita tohoto oddělení je 65 míst a jsou zde umístěni odsouzení, kteří vykonávají trest odnětí svobody v typu věznici s dozorem. V této budově se dále nachází „specializované oddělení“ pro výkon trestu odsouzených s mentální retardací, zařazených do typu věznice s dozorem, které je zřízeno v souladu s ustanovením Zákona o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb., § 70, písm. c) v plném znění: „u odsouzených s mentální retardací se ve vnitřním řádu věznice, zejména při volbě obsahu a forem programu zacházení, přihlíží k závěrům odborného lékařského posouzení těchto odsouzených a k nutnosti individuálního nebo skupinového terapeutického působení.“ Dále pak je toto specializované oddělení zřízeno Vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 94, odst. 1): „odsouzení s poruchami duševními a s poruchami chování mohou vykonávat trest ve specializovaných odděleních věznic zřízených generálním ředitelem Vězeňské služby pouze na základě doporučení psychologa nebo psychiatra.“

Kapacita specializovaného oddělení je 40 míst. V suterénu se ještě nachází oddělení pro odsouzené, kteří porušili Zákon o výkonu trestu odnětí svobody, za což jim byl uložen kázeňský trest, který vykonávají právě na tomto tzv. „uzavřeném“ oddělení.

Další tři oddělení jsou umístěny v částech hospodářských budov. Jedná se o výstupní oddělení, jehož účelem je teoretická i praktická příprava odsouzených ke zvládnutí základních sebeobslužných a praktických činností pro samostatný způsob života. Do tohoto oddělení jsou zpravidla umísťováni odsouzení s dlouhodobými tresty,

kterým tento trest končí za 6 měsíců nebo odsouzení s dlouhodobými tresty, kteří mají 6 měsíců do eventuálního podmíněného propuštění. Na zbývajících dvou oddílech jsou umístěni odsouzení, kteří pracují v dílnách (truhláři, zedníci, údržbáři, uklízeči) a v rámci věznice je toto pracovní zařazení nazýváno „vnitřní režie“ a odsouzení, kteří pracují v kuchyni pro odsouzené a v kuchyni pro zaměstnance a v rámci věznice je tento oddíl nazýván „kuchaři“.

Obr. č. 2: Letecký snímek Věznice Stráž pod Ralskem

Charakteristika odsouzených

Ve věznici se nacházejí pachatelé s různorodou trestnou činností. Nejčastějším druhem trestné činnosti jsou krádeže, maření výkonu úředního rozhodnutí, řízení bez řidičského oprávnění, neplnění vyživovací povinnosti a loupežné přepadení. Pachatelé zvláště nebezpečných trestných činů, které jsou uvedeny v Zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon v § 62 jsou v této věznici ve výrazné menšině. Většinou se jedná o odsouzené, kteří si požádali u příslušného soudu o přearažení do mírnějšího typu věznice a za vzorné chování byli pro zbytek trestu do tohoto mírnějšího typu věznice přearažení. Příkladem může být odsouzený, který se dopustil například trestného činu vraždy, za který byl odsouzen k trestu odnětí svobody do typu věznice se zvýšenou ostrahou. Za vzorné chování byl na vlastní žádost přearažen soudem do typu věznice s ostrahou a k dalšímu výkonu trestu byl přemístěn do Věznice Stráž pod Ralskem, protože ve věznici, kde původně trest vykonával, není typ věznice s ostrahou. Zvláště nebezpečné trestné činy jsou uvedeny v příloze č. 1.

„Z hlediska sociálního se jedná o značně různorodou společnost. Jsou zde mladí odsouzení vedle odsouzených blížících se důchodovému věku, prvotrestaní vedle recidivistů, ateisté s věřícími a křesťané vedle muslimů. Tyto jednotlivé skupiny není možné vzhledem k architektuře věznice od sebe oddělit a není ani možné mít odsouzené plně pod kontrolou po celých 24 hodin. Následně musí pracovníci věznice řešit problémy vyplývající z tzv. „druhého života odsouzených“, kdy právě problematika celodenního společného pobytu těchto nesourodých sociálních skupin v uzavřeném prostoru hraje častou a významnou roli.“⁵⁰

Ve věznici jsou také odsouzení s omezením způsobilosti k právním úkonům a také jsou zde odsouzení cizinci, zejména občané Slovenska, občané bývalého Sovětského svazu a Vietnamu.

Jak se v této různorodé společnosti odsouzených vyvíjí přátelství?

Přátelství, které se mezi odsouzenými vyvíjí je účelové a manipulativní. Jedná se spíše o výhodný přátelský vztah s bezdomovcem nebo s odsouzeným bez sociálního zázemí s někým, kdo mu může poskytnout materiální hodnotu, např. balíček.

Účelové přátelské vztahy se projevují také mezi fyzicky zdatnějšími odsouzenými a odsouzenými s nízkou tělesnou hmotností. Fyzicky zdatnější odsouzený pak tohoto přátelství využívá k různým úsluhám a odsouzený s nízkou tělesnou hmotností je rád za toto přátelství, protože se nestává terčem agresivity ze strany spoluodsouzených. Nezištné přátelství ve výkonu trestu odnětí svobody je výjimkou.

Vnitřní diferenciaci odsouzených

Odsouzení, kteří jsou umístěni k výkonu trestu do Věznice Stráž pod Ralskem, jsou zařazováni do 3 prostupných skupin vnitřní diferenciaci označovaných jako I. prostupná skupina vnitřní diferenciaci, II. Prostupná skupina vnitřní diferenciaci a III. prostupná skupina vnitřní diferenciaci.

Do prostupné skupiny vnitřní diferenciaci jsou odsouzení zařazováni před ukončením pobytu na nástupním oddělení. Návrh na zařazení odsouzeného do jedné ze tří prostupných skupin vnitřní diferenciaci zpracuje „vychovatel“ nástupního oddělení a předkládá jej odborné komisi prostřednictvím „speciálního pedagoga“. Návrh projedná odborná komise a na základě jejího stanoviska rozhodne o zařazení odsouzeného do prostupné skupiny vnitřní diferenciaci „ředitel“ věznice nebo jeho „zástupce“. Odsouzení

---

⁵⁰ ROZTOČILOVÁ, D. *Věznice Stráž pod Ralskem 1973-2003*. 1. vydání. 2003.

se umísťujú pred ukončením pobytu na nástupní oddelení zpravidla do II. postupné skupiny vnútornej diferenciácie, vo zvlášť odôvodnených prípadoch lze odsouzeného zaradiť do I. alebo III. postupné skupiny vnútornej diferenciácie, a to po jeho presídlení z inej väznice stejného typu s prihľadnutím k dosavadnému hodnotení odsouzeného.

Prehrozením do nižšej postupné skupiny vnútornej diferenciácie (z III. do I., z II. do I.) získava odsouzený niektoré výhody oproti odsouzeným vo vyššej postupné skupine vnútornej diferenciácie. Jedná sa teda o motivačný prvok k plneniu programu zacházení. Motivační činitele jednotlivých postupných skupín vnútornej diferenciácie jsou uvedeny v příloze č. 2.

Pokud však odsouzený přestane plnit své povinnosti, odmítá plnit program zacházení, jeho jednání nebo chování je v rozporu s Vnitřním řádem věznice, nevykazuje trvale dobrou pracovní morálku, dopouští se kázeňských přestupků, je naopak přehrozen do vyšší postupné skupiny vnútornej diferenciácie (z I. do II., z II. do III.) a ztrácí své výhody.

Myslím si, že nejdůležitějším motivačním činitele u odsouzených je podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Soud rozhoduje o podmíněném propuštění i na základě hodnotení odsouzeného během výkonu trestu, které obsahuje mimo jiných důležitých informací i informaci, zda si již odsouzený vytvořil podmínky pro přehrození do I. postupné skupiny vnútornej diferenciácie. Pokud je odsouzený zařazen ve II. nebo III. postupné skupině vnútornej diferenciácie, je v hodnotení uvedeno, že výkon trestu u odsouzeného neplní svůj výchovný účel, protože si zatím nevytvořil podmínky pro přehrození do I. postupné skupiny vnútornej diferenciácie.

Oddělení výkonu trestu

Oddělení výkonu trestu je řízeno „prvním zástupcem ředitele věznice“. Toto oddělení zajišťuje, kromě samotného výkonu trestu (provádění dozoru), především výchovnou činnost u odsouzených a to především prostřednictvím odborných zaměstnanců věznice, kteří pracují ve funkcích vychovatel, psycholog, speciální pedagog, sociální pracovníce, pedagog volného času, vychovatel-terapeut a vychovatel. Kromě těchto uvedených zaměstnanců se na výchovné činnosti odsouzených podílí kaplan, který je také zaměstnancem věznice, ale není v týmu zaměstnanců oddělení výkonu trestu.

Současné počty zaměstnanců oddělení výkonu trestu (bez vedoucích pracovníků) na 1066 odsouzených.

Tabulka č. 1: Současný počet zaměstnanců oddělení výkonu trestu (bez vedoucích pracovníků)

Vychovatel	32
Speciální pedagog	6
Pedagog volného času	2
Sociální pracovník	4
Psycholog	2
Vychovatel terapeut	1
Dozorci celkem (směna + pracoviště)	91

Počet těchto zaměstnanců oddělení výkonu trestu, respektive tabulkových míst byl stanoven v době, kdy byla naplněna kapacita věznice na 100%. V současné době je kapacita věznice přeplněna o 36% a zaměstnanců je stále stejný počet. Dokonce se zvažuje ponížení tabulkových míst.

Odborní zaměstnanci oddělení výkonu trestu zpracovávají vstupní hodnocení, jehož cílem je identifikovat pozitivní a problémové stránky (rizika) a určit ochotu (vůli) a schopnost odsouzeného podílet se na změnách ve svém životě. Jednotlivá zpracovaná vstupní hodnocení odsouzeného se v souhrnu nazývají komplexní zpráva.

2.3.2 Komplexní zpráva

Komplexní zprávu zpracovávají odborní zaměstnanci oddělení výkonu trestu při pobytu odsouzeného na nástupním oddělení. Tato komplexní zpráva obsahuje hodnocení vychovatele nástupního oddělení, psychologické posouzení odsouzeného, pedagogické posouzení odsouzeného, sociální posouzení odsouzeného a zdravotní posouzení odsouzeného. Komplexní zpráva je důležitým podkladem pro rozhodnutí o ubytování odsouzeného v rámci věznice a o zařazení do zaměstnání. Vzhledem k profilaci věznice (krátké tresty), je ve věznici velký pohyb odsouzených a měsíčně je v průměru vyhotoveno 70 komplexních zpráv.

Všechna výše zmiňovaná posouzení jsou vypracována na základě „přijímacího“ (vstupního, prvotního) pohovoru s odsouzeným při jeho pobytu na nástupním oddělení.

Nově se komplexní zpráva nezpracovává v případě, že byl odsouzený přemístěn z jiné věznice a má vstupní hodnocení v celkovém rozsahu již zpracováno. Pouze v odůvodněných případech s ohledem na délku trestu, charakter trestné činnosti, osobní situaci a projevy odsouzeného se provede aktualizace těch posouzení, u kterých je to potřebné.

Následně bude uvedeno, co obsahují jednotlivá posouzení, která tvoří komplexní zprávu odsouzeného.

Hodnocení vychovatele nástupního oddělení obsahuje informace o chování, vystupování a plnění povinností odsouzeného za dobu pobytu na nástupním oddělení. (příloha č. 3).

Psychologické posouzení obsahuje popis vývoje osobnosti odsouzeného a příčiny jeho delikventního chování. Při vypracování posouzení používá metodu studium spisové dokumentace, pozorování, rozhovoru a další diagnostické metody dle uvážení psychologa.

V závěru je uvedeno doporučení při zacházení s odsouzeným během výkonu trestu a predikce jeho zdárného zařazení do společnosti s ohledem na osobnost odsouzeného a jeho kriminální kariéru. (příloha č. 4)

Pedagogické posouzení obsahuje kromě výsledků z pozorování popis minulé a současné trestné činnosti, jejich příčiny a vztahy s osobami z trestné činnosti, popřípadě s oběťmi trestné činnosti. Dále zkoumá hierarchii hodnot odsouzeného, sociální zázemí a jeho životní cíle. Při vypracování posouzení používá metodu studium spisové dokumentace, pozorování a rozhovor. (příloha č. 5)

Sociální posouzení odsouzeného obsahuje rodinnou, osobní a kriminální anamnézu, dále je zjišťována sociální situace odsouzeného před nástupem do výkonu trestu – bydlení, zaměstnání, kontakt s rodinou a s orgány státní správy a existence platných osobních dokladů.

V závěru posouzení je uvedeno doporučení k jednotlivým oblastem programu zacházení a predikce jeho zdárného zařazení do společnosti s přihlédnutím k jeho trestní minulosti a sociální situaci. (příloha č. 6)

Zdravotní posouzení obsahuje zdravotní klasifikaci odsouzeného s uvedením případných omezení pro výkon činnosti spojené s případným zaměstnáním, vzdělávacím, sportovním a dalším aktivitám odsouzeného.

Jednotlivá posouzení jsou vypracována, komplexí zpráva je uzavřena a je podkladem pro vytvoření programu zacházení u každého odsouzeného.

2.3.3 Programy zacházení – aktivity a další výchovné prvky

Programy zacházení

V souvislosti s nabytím účinnosti Zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ze dne 1. 1. 2002 byl nahrazen pojem resocializace a resocializační programy, pojmem zacházení a programy zacházení. Proč došlo k této změně pojmů? Vysvětlení je jednoduché.

„Resocializace ve vězeňském prostředí byla chápána jako druhotná socializace jedince, u něhož proces socializace v dřívějších vývojových etapách neproběhl úspěšně buď proto, že se v něm vyskytly různé jednotlivé nedostatky a nepříznivé podmínky (v tom případě mluvíme o socializaci deficitní) nebo proto, že byl „socializován“ v antisociálním smyslu, tj. zapojení do systému hodnot a norem rozporných s morálními hodnotami a zákonnými normami (socializace deviantní).“⁵¹

Širší význam nežli výchova či resocializace má pojem „program zacházení“, neboť tímto termínem jsou označovány všechny formy kontaktu personálu věznice s odsouzenými.

„Zacházení“ lze definovat jako soubor aktivit vězeňských pracovníků aplikovaný s cílem motivovat odsouzeného (poskytovat mu hodnotné a osobně přitažlivé výzvy) k práci na sobě samém, a tím pomáhat zvyšovat jeho šance na život v zákonnosti po propuštění z vězení a na reintegraci do demokratické společnosti.⁵²

„Evropská vězeňská pravidla považují „zacházení“ za obecný pojem. V širokém smyslu slova označuje veškerá opatření (práce, vzdělávání, odborné vzdělávání, tělesná výchova, příprava na propuštění z vězení, atd.) přijatá pro uchování tělesného nebo duševního zdraví a pro usnadnění jejich společné integrace.“⁵³

U odsouzených, kteří mají trest odnětí svobody delší jak 1 rok a do jejich propuštění z výkonu trestu zbývají 3 měsíce, se vyhotoví „program zacházení“ před propuštěním (předvýstupní program zacházení), který je zaměřen zejména na vytváření podmínek pro

---

⁵¹ ČERNÍKOVÁ, V., et al. *Sociální ochrana*. 2. vydání. 1998. ISBN 80-85981-97-1.

⁵² HÁLA, J. Risk assessment nový penologický pojem, *České vězeňství*. 2006. roč. 14, č.3, str. 22.

⁵³ ROZTOČILOVÁ, D. *Věznice Stráž pod Ralskem 1973-2003*. 1. vydání. 2003.

jejich samostatný způsob života a většinou se jedná o aktivity sociálních pracovníků (sociální dovednosti, sociálně-právní příprava na výstup z výkonu trestu odnětí svobody, společensko-sociální minimum).

Od poloviny roku 2008 jsou programy zacházení zpracovávány pouze v elektronické podobě ve „Vězeňském informačním systému“.

Odsouzenému je po uzavření komplexní zprávy nabídnuto několik alternativ programu zacházení, které jsou sestavovány z jednotlivých aktivit vycházejících z možností věznice a jsou pro odsouzeného vhodné na základě dílčích posouzení odborných zaměstnanců. Program zacházení obsahuje i konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Jednu z alternativ programu zacházení si odsouzený vybere a zaváže se svým podpisem plnit tento program. To neznamená, že se odsouzený nemůže účastnit i ostatních aktivit, které nemá stanoveny v „programu zacházení“.

Na tomto místě je důležité zmínit, že dle Zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, je odsouzený povinen plnit úkoly vyplývající z programu zacházení.

V případě, že si odsouzený nezvolí žádnou z nabízených alternativ, je mu stanoven „minimální program zacházení“, který obsahuje především pracovní činnost, povinnost dodržovat běžné společenské normy, pořádek, kázeň a povinnosti stanovené Zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, Vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody a vnitřním řádem Věznice Stráž pod Ralskem, jakož i provádění úklidových a dalších prací k zajištění každodenního provozu věznice.

„Minimální program zacházení“ je zpravidla uplatňován u odsouzených zařazených do III. prostupné skupiny vnitřní diferenciaci a jeho cílem je vést odsouzeného k bezproblémovému výkonu trestu.⁵⁴

„Programy zacházení“ jsou sestavovány z jednotlivých aktivit vycházejících z možností věznice a jejich garantem je příslušný speciální pedagog, který tyto programy sestavuje a aktualizuje ve spolupráci s ostatními zaměstnanci věznice. Ukázka „programu zacházení“ je uvedena v příloze č. 7.

Aktivity

Aktivity vedou „odborní zaměstnanci oddělení výkonu trestu“ na základě zpracovaného a ředitelem věznice schváleného „projektu“. „Projekt“ ke konkrétní aktivitě

---

⁵⁴ Vnitřní řád Věznice Stráž pod Ralskem

obsahuje zejména informace o zdůvodnění potřeby zavedení aktivity, cíli, obsahu, metodách a formách vedení aktivity, frekvenci, délku trvání jednotlivých setkání a místo konání. Ukázka jednoho projektu je uvedena v příloze č. 8.

Aktivity programu zacházení se realizují na kulturních místnostech některých oddílů a také v prostorách centra zájmové činnosti, kde se nachází ateliér pro výtvarníky, jazyková učebna, terapeutická místnost a sportovní místnost.

Účast odsouzených na aktivitách programu zacházení je vzhledem k 80% zaměstnanosti nejvíce realizována o víkendech a o svátcích. Na tyto dny je tedy povoláváno do zaměstnání více odborných zaměstnanců, aby mohlo probíhat co nejvíce aktivit. Ve všedních dnech se účastní aktivit nepracující odsouzení a ti, kteří pracují ve třísměnném nebo dvousměnném provozu.

Ve Věznici Stráž pod Ralskem je pro odsouzené k dispozici široká nabídka aktivit, která je pravidelně aktualizována a rozšiřována podle prostorových, personálních i finančních podmínek věznice. Zvláštní rozšířená nabídka aktivit je určena kategorii mladých vězňů, odsouzeným zařazeným v „bezdrogové zóně“ a na „výstupním oddělení“ a odsouzeným, kteří jsou umístěni ve „specializovaném oddělení pro mentálně retardované“. Nabídka aktivit programu zacházení je uvedena v příloze vnitřního řádu věznice. Tento vnitřní řád je volně přístupný všem odsouzeným na jednotlivých oddílech.

Cílem níže uvedených aktivit je rozšíření schopností, dovedností a znalostí. Pozitivní změna osobnosti, změna hodnotové orientace, udržení a rozvoj fyzického a duševního zdraví, rozvoj společenských schopností a tím i zvýšení šance na reintegraci do společnosti.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, člení programy zacházení na:

- pracovní aktivity,
- vzdělávací aktivity,
- speciálně výchovné aktivity,
- zájmové aktivity,
- oblast utváření vnějších vztahů,

Pracovní aktivity

Podle Zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody je odsouzený povinen pracovat, pokud mu je přidělena práce a pokud mu to dovoluje jeho zdravotní stav.⁵⁵

Pracovní aktivita je jednou z možností předcházení jednotvárného průběhu výkonu trestu, stresu nebo případným konfliktům z důvodu přeplněnosti věznice a vede ke snižování agresivity mezi odsouzenými. Motivačními činiteli jsou v případě zaměstnání během výkonu trestu např. zahnání nudy, splácení dluhů, možnost získání kázeňské odměny a tím dosáhnout pozitivního hodnocení. Získání pracovních návyků, je zejména u mladých odsouzených, základem pro jejich úspěšnou společenskou reintegraci.

Práce je považována za nejvýraznější prvek výchovy vězňů a měla by probíhat v podmínkách co nejbližších těm, které existují mimo věznici. Možnost odsouzených plnit své rodinné závazky a dluhy v případě výdělku ve vězení výrazně podporuje proces společenské reintegrace.⁵⁶

Ve Věznici Stráž pod Ralskem jsou odsouzení zaměstnání na pracovištích uvnitř věznice – v táborové režii jsou zařazeni odsouzení v typu věznice s dozorem, v kuchyni jsou zařazeni odsouzení v typu věznice s ostrahou a na pracovišti montáže autoelektriky jsou ve třísměnném provozu zařazeni odsouzení v obou typech věznice.

Většinu pracovních příležitostí však tvoří práce smluvně zajištěná v provozovnách u podnikatelských subjektů. Jedná se o nestřežená pracoviště mimo věznici a o pracoviště s volným pohybem odsouzených mimo věznici. Těchto pracovišť je v současné době 26 a odsouzení zde vykonávají např. stavební práce, výkopové práce, úklidové práce, likvidaci odpadu, pomocné práce při zpracování dřeva a skla, pomocné práce při kompletaci elektrických svítidel, automobilových součástek a pomocné práce při zpracování masa.

V současné době je ve věznici zaměstnáno 80% odsouzených, a proto stabilně patří v počtu zaměstnaných odsouzených mezi nejlepší v České republice.

Z následujícího grafu je patrné, že v roce 2009, v době kdy jsem psala tuto práci, bylo z celkového počtu 1066 odsouzených zaměstnáno 852 odsouzených. Z toho vyplývá, že pouze 214 odsouzených bylo nepracujících.

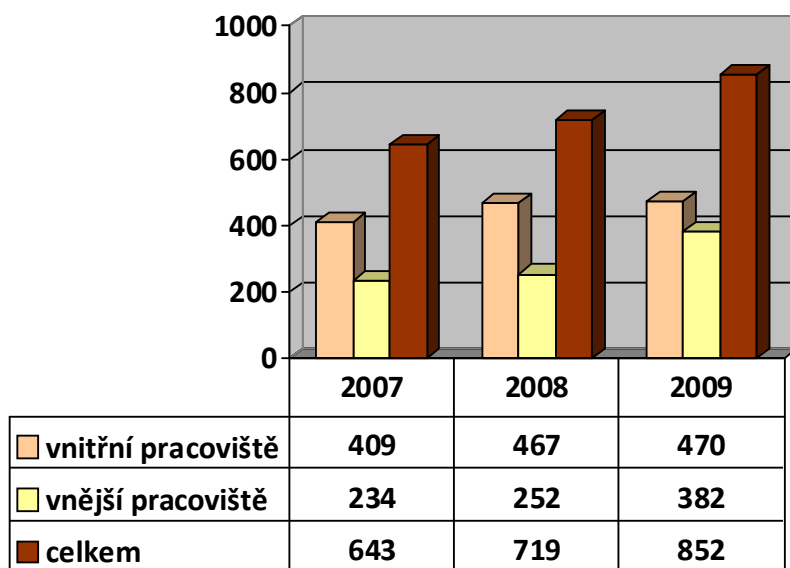
---

⁵⁵ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, §28, odst.1.

⁵⁶ *Evropská vězeňská pravidla*. [online]. 26.6.2007. [cit. 23. května 2009].

URL:<http://www.odsouzeni.estranky.cz/clanky/paragrafy/evropska-vezenska-pravidla>

Graf č. 1: Věznice Stráž pod Ralskem – počty pracujících vězňů

V případě, že není možné odsouzeného pracovně zařadit z hlediska zdravotního či bezpečnostního na nestřežené pracoviště a vnitřní pracoviště jsou plně obsazena, účastní se pracovní terapie v rámci zahrady, kde se věnují úpravě záhonů, sázení, okopávání, zalévání a sklizni zeleniny. Výpěstky se zužitkují ve vězeňské kuchyni.

Obr. č. 3: Zeleninová zahrada pro pracovní terapii

Další činností pracovních aktivit je práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, což znamená úklidy dvorů, třídění odpadů, odhrnování sněhu, aj. Tuto práci pro oddíl a vězňové jsou povinni provádět bez nároku na pracovní odměnu.

Vzdělávací aktivity

V moderní společnosti sehrává vzdělávání stále větší úlohu. V podmínkách věznice se jedná především o formy, které odsouzeným umožní získat a zvyšovat si svoji pracovní kvalifikaci.⁵⁷

Evropská vězeňská pravidla zdůrazňují, že každý člověk by měl znát aspoň základy čtení a počítání, aby tak mohl řešit běžné problémy každodenního života ve svobodné společnosti i v průběhu vězeňského života. Ve strážské věznici probíhá kroužek doučování českého jazyka, který se zaměřuje na odsouzené s nedokončeným základním vzděláním, případně absolvovali zvláštní školu. Tato aktivita se uplatňuje zejména na specializovaném oddělení pro mentálně retardované odsouzené.

V rámci vzdělávání byla zřízena počítačová učebna, která je vybavena 5 počítači a probíhá zde výuka základů práce s počítačem pro začátečníky. Základní znalosti práce s počítačem mohou odsouzeným posloužit pro rozšíření možnosti uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu.

Kroužky cizích jazyků patří mezi oblíbené vzdělávací aktivity, zejména anglický a německý jazyk pro začátečníky, které jsou neustále plně obsazeny.

K dalšímu vzdělávání odsouzených přispívá Polytematický diskusní a vzdělávací klub, který slouží k získání základního přehledu v oblastech kultury, partnerských vztahů, společenského chování, apod.

Mezi další aktivity v rámci vzdělávání patří Všeobecně vzdělávací, zeměpisný, dějepisný, přírodovědný kroužek a logoedukační skupina, jejímž cílem je hledání a nalézání smyslu života.

Se základními občanskými právy a povinnostmi se odsouzení seznamují v kroužku právního minima. Ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR probíhal ve věznici týdenní kurz pod názvem „Právo na každý den“, kterého se zúčastnili nepracující odsouzení z oddílu mladých vězňů (odsouzení do 26 let věku).

K samostudiu odsouzených slouží knihovna, která disponuje přibližně 8 tisíci tituly.

Ve Věznici Stráž pod Ralskem neprobíhají žádné rekvalifikační kurzy ani učební obory, a proto zde speciální pedagogové spolupracují se školskými vzdělávacími středisky ve Věznicích Rýnovice, Všehrady, Opava, Znojmo, Vinařice a Pardubice. Tyto vzdělávací střediska zašlou v předstihu aktuální nabídku rekvalifikačních kurzů a učebních oborů, kde jsou uvedeny kritéria pro jejich absolvování. Speciální pedagog pak společně s vychovateli informují odsouzené na jednotlivých oddílech o možnosti dalšího

---

⁵⁷ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, §34, odst.1.

vzdělávání. Ze zájemců z řad odsouzených vybere speciální pedagog vhodné uchazeče (uchazeče splňující daná kritéria) na jednotlivé kurzy či obory. Tito vybraní uchazeči si napíší vlastnoruční žádost o přemístění do příslušného vzdělávacího střediska za účelem dalšího vzdělávání.

Před zahájením kurzu nebo učebního oboru jsou odsouzení přemístěni do příslušných věznic a po jejich ukončení jsou přemístěni zpět do Věznice Stráž pod Ralskem.

Speciálně výchovné aktivity

Základním a společným cílem všech speciálně výchovných aktivit je výchova k „životní zdatnosti“. V nejobecnějším významu rozumíme životní zdatností ideál souhrnu těch schopností, znalostí a postojů člověka, které se v jeho společenství pokládají za nutné k tomu, aby mohl žít svůj život samostatně a sociálně odpovědně, smysluplně a dobře. Jeden ze způsobů, jak tohoto cíle dosáhnou, je nalézání takových modelů chování a jednání, které by odsouzené v budoucnu vyvázalo z delikventního způsobu života. Integrované modely chování a jednání spolu s motivačním systémem, strukturou potenci, autoregulací a způsobem vyrovnávání se změnami tvoří jádro osobnosti člověka. Vzhledem k tomu, že osobnost je produktem aktivní interakce mezi subjektem a podmínkami, je tvořivá, nikoliv pouze adaptivní, a kontinuálně se rozvíjí, můžeme vytvářením vhodných podmínek ovlivňovat vývoj osobnosti ve směru nedelikventního jednání.

Speciálně výchovné programy zahrnují širokou škálu tréninkových a terapeutických aktivit od režimového přístupu, přes sociální výcvik, individuální poradenství, intervenci v krizových situacích až po individuální či skupinovou terapii. Jejich hlavním cílem je společně s dalšími typy aktivit korekce a změna sociálně deviantního chování a jednání.⁵⁸

Ve strážské věznici nabízí psycholog v indikovaných případech individuální psychoterapii. Podle individuálních potřeb odsouzených poskytují sociální pracovníci sociálně právní poradenství.

Mezi skupinové speciálně výchovné aktivity patří z oblasti arteterapie činnost literárního kroužku, kde se užívá rozbor vlastní tvorby odsouzených s následnou analýzou vlastních pocitů, názorů a postojů. Do oblasti arteterapie patří i výtvarná tvorba, která slouží k uvolnění tenze, pocitů bezmoci, křivdy, viny a přispívá k přijetí trestu.

---

⁵⁸ FISCHER, S. *Etopedie v penitenciární praxi*. 1. vydání. 2006. ISBN 80-7044-722-9.

Odsouzený může totiž prostřednictvím malby vyjádřit své vnitřní pocity. V minulých letech byly realizovány výstavy výtvarných děl odsouzených např. v prostorách Okresního soudu v České Lípě, na Velehradě a ve městě Sztum v Polsku. V rámci estetizace věznice odsouzení zkrášlili vycházkové dvory pro odsouzené.

Obr. č. 4: Vycházkový dvůr pro odsouzené

Nácvik komunikačních dovedností, motivace ke změně hodnotové orientace, redukce vnitřního napětí a prevence agresivních projevů patří mezi hlavní témata sociálně psychologického výcviku pod vedením speciálních pedagogů. K dosažení těchto náročných cílů jsou používány verbální i neverbální techniky.

Pod vedením vychovatele-terapeuta probíhá psychagogická skupina s odsouzenými, jejímž cílem je hledání a nalézání různých způsobů při řešení problémů.

Na specializovaném oddělení je úspěšně realizována terapie realitou. Tato terapie je úspěšně uplatňována od 50. let 20. století W. Glaseerem, nejprve ve výchovném ústavu pro dívky a později ve standardních věznicích. Tato terapie, též nazývaná jako „Glasserova terapie“, je zaměřena na aktivní zvládání života (potřeba radosti, svobody, úspěchu) a vychází z předpokladu, že člověk je zodpovědný za své chování na základě svobodného rozhodnutí, jak uspokojit své potřeby a přání. Do podmínek našeho vězeňství prosazoval tuto terapii již na konci 60. let zakladatel Výzkumného ústavu penologického J. Čepelák.

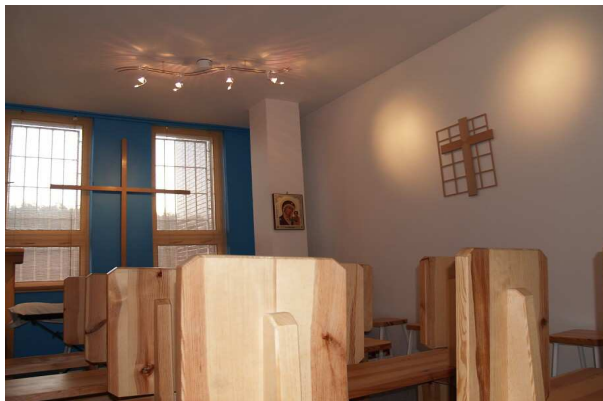
Komunikační dovednosti a další sociální dovednosti jsou předmětem skupinového sociálně-právního poradenství pod vedením sociálních pracovníků. Tyto skupinové aktivity jsou hojně navštěvovány odsouzenými, kterým se blíží termín propuštění z výkonu trestu.

Velký zájem mají odsouzení o sebeobslužné aktivity, zejména o vaření, které je realizováno na specializovaném oddělení, na oddíle bezdrogová zóna, na výstupním

oddělení a na oddíle mladých vězňů. V rámci této aktivity se také na všech zmíněných oddílech každoročně peče vánoční cukroví.

Ve věznici je zajišťován kroužek věřících pod vedením vězeňského kaplana. Pro skupinová setkání odsouzených, pro nácvik křesťanských písní hudebníky z řad věřících vězňů, pro pořádání koncertů a dalších kulturních akcí slouží vězeňská kaple, která byla otevřena v roce 2002.

Obr. č. 5: Kaple pro odsouzené

Zájmové aktivity

Smysluplné trávení volného času slouží ke kultivaci osobnosti v oblasti zájmů a koníčků, tělesná cvičení a fyzická zátěž pomáhají snižovat vnitřní napětí, depresivní a úzkostné stavy a mohou pomáhat ke snížení agresivního chování. Naopak pasivním trávením volného času vede k znepríjemňování života sobě, spoluodsouzeným a zejména zaměstnancům věznice. Zájmové aktivity jsou důležitou součástí života na svobodě, a proto jsou součástí přípravy na tento život v rámci penitenciární péče.

Velký zájem ze strany odsouzených je o sportovní aktivity. V letním období se hraje kopaná a nohejbal. Vybraní odsouzení reprezentují věznici ve fotbalovém mužstvu Prison v okresní lize neregistrovaných hráčů. Celoročně mají odsouzení možno hrát elektronické šipky a stolní tenis.

Několik odsouzených pracuje v řezbářské dílně, kde vyrábí hračky a upomínkové předměty pro děti z dětského domova.

Velkému zájmu se těší rybářský kroužek, kdy po teoretické přípravě následuje volná vycházka v souvislosti s plněním programu zacházení a odsouzeným je umožněno rybaření na nedalekém hamerském rybníku. Za umožněné rybaření se odsouzení v rámci této volné vycházky podílí na úklidu v okolí tohoto rybníka.

Oblast utváření vnějších vztahů

Odsouzení mohou být v kontaktu s rodinou, s jednotlivci, se zaměstnavateli, s registrovanými církvemi a dalšími orgány a institucemi, které mohou přispět k plnění účelu výkonu trestu. V zájmu úspěšného návratu odsouzeného do společnosti je potřeba vytvářet, udržovat nebo posilovat kontakt s rodinou nebo osobou blízkou. Tento kontakt probíhá kromě korespondence také využíváním možnosti telefonování (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 18) a velmi oblíbené jsou návštěvy. V rámci extramurálních aktivit se v současné době často realizuje opuštění věznice v souvislosti s návštěvou (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 19, odst. 6).

Odsouzení nejsou navštěvováni jen rodinou nebo osobou blízkou, ale i sociálními kurátory z městských úřadů, pracovníky z humanitárních a církevních organizací.

Při práci s odsouzenými se v současné době realizují i netradiční způsoby, spojující oblast speciálně výchovného působení, vzdělávání, rozvoje zájmů i pracovní terapie. Vzrostl počet volných vycházek v souvislosti s plněním „programu zacházení“. Jedná se o turisticko-naučné výlety, ekologické brigády, návštěva baziliky sv. Vavřince a hrobu sv. Zdislavy v Jablonném v Podještědí, účast na zimním turnaji v halové kopané, úklid areálu parku dětského domova v Jablonném v Podještědí, úklid okolí strážského zámku, návštěvy divadelních představení.

Tyto „výlety“ jsou silnou motivací ke vzornému a bezproblémovému průběhu výkonu trestu jak pro samotné účastníky, tak pro ostatní odsouzené.

U odsouzených umístěných na výstupním oddělení jde v rámci volných vycházek především o nákup potravin na sebeobslužnou aktivitu vaření a nákup ošacení k výstupu.

Za dobu svého působení ve funkci sociální pracovníce mohu konstatovat, že největší zájem z aktivit vedených sociálními pracovníky je o individuální poradenství zaměřené především na vyhotovení platných občanských průkazů, plnění vyživovací povinnosti, udržování kontaktů s rodinou a zajištění ubytování po propuštění. Při těchto individuálních pohovorech jsou odsouzení vedeni k samostatnému řešení vlastních sociálních problémů za účasti sociálního pracovníka, který jim pouze poradí, vysvětlí, popřípadě je odkáže na příslušnou instituci, která jim s problémem může pomoci (samostatně vyplňují žádosti o vydání nového občanského průkazu, sami vyplní tiskopisy na výživné, sami píší na soud a žádají snížení vyživovací povinnosti, nebo odklad výkonu obecně prospěšných prací, kontaktují písemně své sociální kurátory, aj.).

Vedle aplikace programu zacházení jsou zde ještě další prvky výchovy, které představují působení spojené s určitým chováním nebo jednáním odsouzeného. Těmito prvky je uplatňování kázeňské praxe.

Další prvky v převýchově odsouzených

Dalšími prvky v převýchově odsouzených je uplatňování kázeňské praxe, což znamená udělování kázeňských odměn nebo kázeňských trestů.

Kázeňské tresty jsou ukládané za přestupky a zaviněné porušení zákonem stanovených povinností, pořádku a kázně, což je odstrašujícím prvkem proti konání nevhodných činností ohrožujících výchovu jedince.

Kázeňskými tresty jsou (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 46):

- a) důtka,
- b) snížení kapesného nejvýše na dobu 3 kalendářních měsíců,
- c) zákaz přijetí balíčku v kalendářním roce,
- d) pokuta až do výše 1000,- Kč,
- e) propadnutí věci,
- f) umístění do uzavřeného oddělení až na dobu 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení,
- g) celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na dobu 20 dnů,
- h) umístění do samovazby až na dobu 20 dnů,
- i) odnětí výhod vyplývajících z předchozí udělené kázeňské odměny.

Trest je tedy jeden ze základních výchovných prostředků, který má zastavit nežádoucí chování odsouzeného. Aby byl trest účinný, musí následovat ihned po provinění.

Tak jako je nežádoucí chování potrestáno, je oproti tomu žádoucí chování odměňováno. Odměna má posilovat výchovně žádoucí jednání odsouzeného.

Kázeňské odměny jsou udělovány za činnost, kterou odsouzený projevuje odpovědný přístup k výkonu trestu odnětí svobody a spolupracuje při naplňování účelu výkonu trestu. Jedná se o motivační prvek k dosažení zájmu o plnění programu zacházení a naplnění účelu výkonu trestu, tedy převýchovy.

Kázeňskými odměnami jsou (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 45):

- a) pochvala,

- b) mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až o 5 hodin,
- c) povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět,
- d) zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu tří kalendářních měsíců,
- e) věcná, nebo peněžitá odměna až do výše 1000,- Kč,
- f) rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní, nebo jiné aktivity až na dobu jednoho měsíce,
- g) povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou a programem zacházení
- h) přerušení výkonu trestu

Plnění „programu zacházení“, stupeň vnitřní diferenciaci, kázeňské odměny – tresty, pořádek v osobních věcech a vnější projevy chování jsou podklady pro celkové hodnocení odsouzeného. Jak se průběžně hodnotí plnění „programu zacházení“ si přiblížíme v následující kapitole.

2.3.4 Průběžné hodnocení a význam programu zacházení

Průběžné hodnocení programu zacházení

Programy zacházení se vyhodnocují pravidelně v příslušných intervalech pro daný typ věznice a kategorii odsouzených:

- ve věznici pro mladistvé – 1x za měsíc
- ve věznici s dohledem a dozorem – 1x za dva měsíce
- ve věznici s ostrahou – 1x za tři měsíce
- ve věznici se zvýšenou ostrahou – 1x za šest měsíců⁵⁹

Hodnocení provádí vychovatel ve spolupráci se speciálním pedagogem a dle potřeby i s dalšími zaměstnanci věznice. Hodnocení se zpracovává stručně a výstižně a v závěru se uvádí doporučení, na co se má odsouzený zaměřit, zda je potřeba aktualizovat program zacházení nebo návrhy konkrétních opatření. Odsouzení jsou s tímto vyhodnocením seznámeni.

Při realizaci hodnocení „programu zacházení“ se dodržuje následující struktura:

- a) základní údaje – od kdy je ve věznici a další důležité informace (např. pobyt na

---

⁵⁹ Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, hlava čtvrtá, § 37 a 38.

specializovaném oddělení

- b) cíl programu zacházení – zda odsouzený v uvedeném období plnil, neplnil nebo plnil částečně (v jakých oblastech),
- c) pracovní aktivity – zda byl zapojen, míra a kvalita zapojení,
- d) vzdělávací aktivity – zda byl zapojen, míra a kvalita zapojení,
- e) speciálně – výchovné aktivity – zda byl zapojen, míra a kvalita zapojení,
- f) zájmové aktivity – zda byl zapojen, míra a kvalita zapojení,
- g) utváření vnějších vztahů – záznam četnosti, druhu a hloubky kontaktů,
- h) hodnocení pořádku a kázně – stupeň vnitřní diferenciaci, kázeňské tresty – odměny, osobní pořádek ve věcech, vnější projevy chování,
- i) doporučení – na co se má odsouzený zaměřit, zda je potřeba aktualizovat program zacházení, návrhy konkrétních opatření aj.

Cílem hodnocení programu zacházení je zhodnocení všech oblastí stanoveného programu, včetně plnění jeho cíle, a dále hodnocení, jak odsouzený za hodnotící období dodržuje všechny stanovené povinnosti. Jak se dílčí hodnocení jednotlivých oblastí propojí v celek, je uvedeno v příloze č. 9.

Vyhodnocení programu zacházení jsou podkladem pro všechna další zpracovávaná hodnocení např. pro orgány činné v trestním řízení z důvodu další spáchané trestné činnosti nebo pro rozhodování soudu o přearazování odsouzeného do jiného typu věznice nebo pro rozhodnutí o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.

Programy zacházení nejsou jen podkladem pro zpracovávání různých hodnocení, ale především by měly mít význam pro samotné odsouzené.

Význam programu zacházení

Obecně má být plněním programu zacházení dosaženo účelu výkonu trestu. Účastí na aktivitách v rámci plnění programu zacházení se snižuje riziko prizonizace, kdy je odsouzený alespoň po krátkou dobu v pravidelných intervalech mimo přeplněný oddíl, dále je mu umožněn kontakt s vnějším světem zprostředkováním nových zpráv a různých informací.

Význam má smysluplné využití volného času v budoucnosti, což umožní v rámci aktivit návyk žádoucích volnočasových aktivit, které bude vykonávat po propuštění z výkonu trestu. Velice významné je osvojení si potřebných sociálních dovedností, které odsouzený uplatní po propuštění z výkonu trestu. V rámci některých aktivit se snižuje

riziko institucionalizace, protože jsou odsouzení v rámci těchto aktivit vedeni k samostatnosti.

Propojením jednotlivých významů dojdeme k tomu nejdůležitějšímu, kterým je pak zdárné zařazení odsouzeného do společnosti – schopnost ovládat své chování a jednání prosociálním směrem bez opětovného páchání trestné činnosti.

Programu zacházení má význam a přínos pouze tehdy, když sám odsouzený chce změnit svůj dosavadní způsob života – je motivován a dobu ve výkonu trestu odnětí svobody chce strávit aktivní formou.

Je však mnoho zkušených odsouzených, kteří přistupují aktivně k plnění programu zacházení jen proto, aby dosáhli určitých výhod vyplývajících právě z aktivního plnění programu zacházení. Těmto odsouzeným rozhodně nejde o přehodnocení svého negativního způsobu života.

Vše, co až doposud bylo uvedeno, vychází většinou ze zákonných norem a z praktických zkušeností zaměstnanců věznice. Víme, co je cílem programů zacházení a jaký význam mají pro odsouzené, ale co ve skutečnosti tyto programy zacházení znamenají pro samotné odsouzené, jaký je jejich náhled na programy zacházení a jaký je jejich postoj k samotnému plnění programu zacházení zjistíme v praktické části této bakalářské práce.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Cíl praktické části a hlavní předpoklady

Cílem praktické části mé bakalářské práce je zjistit pomocí dotazníku vlastní konstrukce postoj odsouzených k programům zacházení, které jim byly na základě odborné penitenciární diagnostiky nabídnuty a které se zavázali plnit svým podpisem. Zda se jedná o skutečný zájem odsouzeného, kdy chce výkon trestu strávit aktivní formou a formovat svou osobnost, ukáže vždy až průběžné hodnocení programu zacházení.

Na základě získaných informací bude možné ověřit šest stanovených předpokladů:

P/1

Předpokládám, že odsouzení v rámci plnění programu zacházení upřednostňují pracovní aktivity a to nad úrovně 50%.

P/2

Předpokládám, že odsouzení při řešení svých problémů upřednostňují kontakt s odbornými zaměstnanci před ostatními zaměstnanci věznice.

P/3

Předpokládám, že o vzdělávací aktivity mají větší zájem odsouzení zařazení do věznice s dozorem.

P/4

Předpokládám, že o zájmové aktivity mají větší zájem odsouzení zařazení do věznice s ostrahou.

P/5

Předpokládám, že odsouzení preferují v rámci utváření vnějších vztahů přímý kontakt před kontaktem telefonickým či písemným.

P/6

Předpokládám, že manifestovaná ochota podílet se na změnách ve svém životě bude zaznamenána u méně než 50% respondentů.

3.2 Použité metody

Jako primární výzkumná metoda byla použita metoda se zaměřením na sběr dat pomocí dotazníkového šetření. Sekundární výzkumnou metodou bylo studium spisové dokumentace odsouzených, zejména osobní karty a dále prostudování informací, které jsou v elektronické podobě ve „Vězeňském informačním systému“.

Dotazník

K vyhodnocení předpokladů byl použit dotazník vlastní konstrukce, který byl uspořádán jednoduchou formou. Prvních pět otázek bylo zaměřeno na popis zkoumaného vzorku, tedy informace o samotných respondentech a další otázky byly zaměřené na jednotlivé oblasti programu zacházení. Součástí dotazníku byl krátký pokyn k jeho samotnému vyplnění.

(příloha č. 10)

Před zahájením samotného výzkumu jsem využila své dlouholeté zkušenosti při práci s odsouzenými a v rámci skupinové aktivity, kterou pravidelně zajišťuji, byl zadán zkušební dotazník vlastní konstrukce dobrovolníkům z řad odsouzených. Dotazníky vyplňovali za mé přítomnosti s tím, že pokud nějaké položce nerozuměli, byl to pro mě impuls k přepracování (zjednodušení) otázky. Tyto vyplněné dotazníky nebyly použity do výzkumu.

Pro získání 100% návratnosti dotazníků jsem požádala své kolegy, aby v rámci svých skupinových aktivit rozdali odsouzeným dotazníky a po jejich vyplnění je od odsouzených vybrali. Na základě této spolupráce byla tedy návratnost dotazníků 100%.

3.3 Popis zkoumaného vzorku

Pro potřeby tohoto průzkumu bylo šetření provedeno ve výběru u 100 šetřených osob, které jsou ve výkonu trestu, kdy 50 odsouzených bylo dle vnější diferenciací zařazeno do věznice typu s dozorem a 50 odsouzených bylo zařazeno do věznice typu s ostrahou.

První skupina respondentů bude označována jako skupina č. 1 dozor. Tuto skupinu zastupují odsouzení různého věku, z různých sociálních vrstev společnosti, prvovězněný i recidivisté, které soud odsoudil k výkonu trestu odnětí svobody do věznice typu s dozorem.

Druhá skupina respondentů bude označována jako skupina č. 2, ostraha. Tuto skupinu zastupují opět odsouzení různého věku, z různých sociálních vrstev společnosti,

prvověznění i recidivisté, které ale soud odsoudil k výkonu trestu odnětí svobody do věznice typu s ostrahou.

Popis zkoumaného vzorku z dotazníkového šetření

Tabulka č. 2: Odsouzení podle věku

		Skupina č. 1, DOZOR		Skupina č. 2, OSTRAHA	
		počet	%	počet	%
Velikost zkoumaného vzorku		50	100,00	50	100,00
VĚK	18 - 20 let	5	10,00	0	0,00
	21 - 30 let	18	36,00	25	50,00
	31 - 40 let	16	32,00	17	34,00
	41 - 50 let	9	18,00	8	16,00
	51 let a více	2	4,00	0	0,00

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že nejvíce zastoupená věková kategorie u obou skupin respondentů je kategorie 21 – 30 let. Překvapivým výsledkem je 16 respondentů ze skupiny č. 1 ve věkové kategorii 31 – 40 let a proti tomu pouze 5 respondentů z věkové kategorie 18 – 20 let.

Tabulka č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

		Skupina č. 1, DOZOR		Skupina č. 2, OSTRAHA	
		počet	%	počet	%
Velikost zkoumaného vzorku		50	100,00	50	100,00
VZDĚLÁNÍ	zvláštní škola	4	8,00	0	0,00
	nedokončená ZŠ	2	4,00	0	0,00
	dokončená ZŠ	16	32,00	20	40,00
	SOU - vyučen	23	46,00	24	48,00
	středoškolské – maturita	5	10,00	4	8,00
	vyšší odborné	0	0,00	2	4,00
	vysokoškolské	0	0,00	0	0,00

Většina dotazovaných respondentů v obou skupinách uvedlo, že má výuční list. U skupiny č. 1 tuto skutečnost uvedlo 46 % respondentů a u skupiny č. 2 48 % respondentů.

Zvláštní školu a nedokončené vzdělání má celkem 12% respondentů a to pouze ve skupině č. 1. Studentem vyšší odborné školy byli zase naopak respondenti ze skupiny č. 2. Vysokoškolské vzdělání nemá ani jeden respondent ze zkoumaných skupin.

Tabulka č. 4: Současný rodinný stav

		Skupina č. 1 DOZOR		Skupina č. 2 OSTRAHA	
		počet	%	počet	%
Velikost zkoumaného vzorku		50	100,00	50	100,00
RODINNÝ STAV	svobodný	22	44,00	25	50,00
	ženatý	2	4,00	5	10,00
	rozvedený	9	18,00	9	18,00
	vdovec	0	0,00	1	2,00
	ve společné domácnosti s družkou	17	34,00	10	20,00

Tabulka č. 5: Recidiva

		Skupina č. 1 DOZOR		Skupina č. 2 OSTRAHA	
		počet	%	počet	%
Velikost zkoumaného vzorku		50	100,00	50	100,00
RECIDIVA	poprvé ve výkonu trestu	23	46,00	6	12,00
	podruhé ve výkonu trestu	8	16,00	13	26,00
	potřetí – popáté ve výkonu trestu	19	38,00	27	54,00
	pošesté a vícekrát ve výkonu trestu	0	0,00	4	8,00

Tabulka č. 6: Příčina trestné činnosti

		Skupina č. 1 DOZOR		Skupina č. 2 OSTRAHA	
		počet	%	počet	%
Velikost zkoumaného vzorku		50	100,00	50	100,00
PŘÍČINA TRESTNÉ ČINNOSTI	nuda	2	4,00	8	16,00
	alkohol nebo drogy	14	28,00	17	34,00
	automaty	0	0,00	1	2,00
	ztráta bydlení	8	16,00	1	2,00
	ztráta zaměstnání	8	16,00	9	18,00
	rozpad rodiny	5	10,00	6	12,00
	jiný důvod	13	26,00	8	16,00

Respondenti ze skupiny č. 1, kteří si z nabízených variant odpovědí v dotazníku žádnou nevybrali, uváděli nejčastěji jako příčinu své trestné činnosti zákaz řízení motorových vozidel (5 respondentů), špatní kamarádi (3 respondenti) a nezodpovědnost (2 respondenti). Zbylí 3 respondenti pak uvedli, že příčinou jejich trestné činnosti byla nedostatečná pomoc státní správy, dále pak politický boj proti současnému systému a úmrtí bratra.

Respondenti ze skupiny č. 2 uváděli jako jiný důvod páčání trestné činnosti ve čtyřech případech závislost na jízdě autem, ve dvou případech hloupost, v jednom případě rozchod s přítelkyní a v jednom případě uvedl respondent, že příčinou jeho trestné činnosti byla obava o syna.

3.4 Prezentace a interpretace dat

V následujícím textu jsou uvedena data, která byla získána průzkumem a řazení dle pořadí jednotlivých předpokladů.

Pracovní oblast

Na otázky v dotazníku, kde byli respondenti dotazováni na zaměstnání před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody, a zda jsou zaměstnáni ve výkonu trestu odnětí svobody, byly výsledky následující.

Tabulka č. 7: Pracovní zařazení před a v průběhu výkonu trestu odnětí svobody

	Skupina č. 1 DOZOR				Skupina č. 2 OSTRAHA			
	Ano		Ne		Ano		Ne	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Zaměstnán před uvězněním	39	78,00	11	22,00	44	88,00	6	12,00
Zaměstnán ve vězení	38	76,00	12	24,00	28	56,00	22	44,00

Na základě odpovědí respondentů z obou dvou skupin je patrné, že 83 odsouzených bylo před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody zaměstnáno. Z celkového vzorku 100 respondentů nemělo zaměstnání před nástupem výkonu trestu odnětí svobody 17 respondentů. Ve výkonu trestu pracuje celkem 66 odsouzených z obou dvou skupin.

V případě respondentů ze skupiny č. 1 je zaměstnanost odsouzených vyšší oproti respondentům ze skupiny č. 2. Tento výsledek bylo možné předpokládat vzhledem k větší možnosti pracovního zařazení mimi objekt věznice pro odsouzené zařazené pro výkon trestu odnětí svobody do věznice typu dozor.

Právě z důvodu vysoké zaměstnanosti odsouzených ve Věznici Stráž pod Ralskem jsem si stanovila jako první předpoklad, že odsouzení v rámci plnění programu zacházení upřednostňují pracovní aktivity.

Tabulka č. 8: Které aktivity upřednostňujete?

		Skupina č. 1 DOZOR		Skupina č. 2 OSTRAHA	
		počet	%	počet	%
Velikost zkoumaného vzorku		50	100,00	50	100,00
PREFERENCE AKTIVIT	pracovní	39	62,00	15	30,00
	vzdělávací	9	18,00	12	24,00
	speciálně výchovné	1	2,00	0	0,00
	utváření vnějších vztahů	2	4,00	6	12,00
	zájmové	6	12,00	9	18,00
	žádné	1	2,00	8	16,00

Dotazovaní ze skupiny č. 1 upřednostňují pracovní aktivity v 62 % případech a ze skupiny č. 2 upřednostňují pracovní aktivity ve 30 % případech. Na základě odpovědí respondentů z obou dvou skupin vyplynulo, že pracovní aktivity upřednostňuje před ostatními oblastmi programu zacházení 54% odsouzených.

Předpoklad č. 1- „Předpokládám, že odsouzení v rámci plnění programu zacházení upřednostňují pracovní aktivity a to nad úroveň 50%“ se potvrdil.

Lze usoudit, že upřednostnění pracovní aktivity ve Věznici Stráž pod Ralskem pramení z vysokého počtu zaměstnaných odsouzených. Mnozí odsouzení žádají o přemístění do Věznice Stráž pod Ralskem právě z tohoto důvodu a to proto, aby mohli plnit své finanční závazky.

Oblast speciálně výchovná

Oblast speciálně výchovná byla v rámci průzkumu zaměřena na individuální poradenství. Pro zajímavost jsou uvedeny i výsledky účasti na skupinových aktivitách.

Tabulka č. 9: Pomoc odborného nebo jiného zaměstnance věznice

	Skupina č. 1 DOZOR				Skupina č. 2 OSTRAHA			
	Ano		Ne		Ano		Ne	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Vyhledal pomoc odborného zaměstnance	39	78,00	11	22,00	44	88,00	6	12,00
Kontakt s jiným zaměstnancem věznice	38	76,00	12	24,00	28	56,00	22	44,00

Z výše uvedených výsledků na základě dotazníkového šetření je zřejmé, že 58 % respondentů, tedy více jak polovina, vyhledala v průběhu výkonu trestu pomoc odborného zaměstnance. V případě kontaktu a tedy pomoci od jiného zaměstnance v průběhu výkonu trestu odnětí svobody uvedlo pouze 15 % respondentů.

Pokud vyhodnotíme jednotlivé skupiny samostatně, pak v každé skupině více jak polovina respondentů vyhledala v průběhu výkonu trestu odnětí svobody pomoc odborného zaměstnance.

Předpoklad č. 2 – „Předpokládám, že odsouzení při řešení svých problémů upřednostňují kontakt s odbornými zaměstnanci před ostatními zaměstnanci věznice“ se potvrdil.

Respondenti, kteří uvedli ano u jedné ze dvou položek v tabulce č. 9, měli uvést i funkci odborného zaměstnance či jiného zaměstnance věznice, jehož pomoc během výkonu trestu odnětí svobody vyhledali. Pro zajímavost uvádím v následující tabulce výsledky týkající se odborných zaměstnanců věznice.

V dotazníku nebyl záměrně uveden vychovatel jako jedna z možných odpovědí a to z důvodu, že vychovatel poskytuje odsouzeným spoustu různých informací a odpovědí na běžné dotazy vzhledem ke své stálé přítomnosti na oddíle.

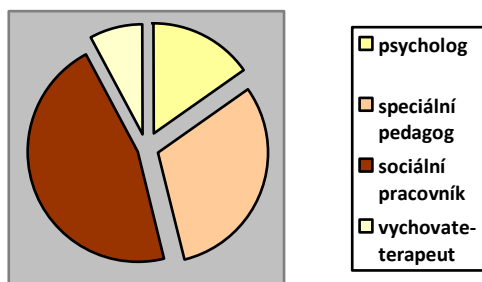
Tabulka č. 10: Individuální poradenství

		Skupina č. 1 DOZOR		Skupina č. 2 OSTRAHA	
		počet	%	počet	%
Velikost zkoumaného vzorku		50	100,00	50	100,00
INDIVIDUÁLNÍ PORADENSTVÍ	psycholog	4	8,00	3	6,00
	speciální pedagog	8	16,00	7	14,00
	sociální pracovníce	12	24,00	20	44,00
	vychovatel-terapeut	2	4,00	2	4,00
	nikdo	24	48,00	18	36,00

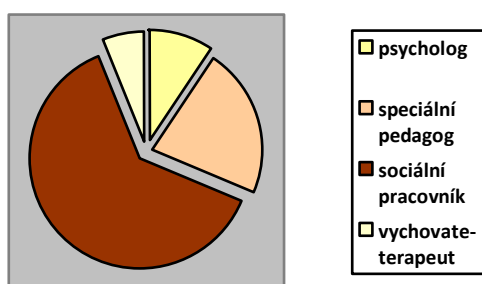
Na základě odpovědí respondentů bylo zjištěno, že individuálního poradenství během výkonu trestu využilo 52 % respondentů ze skupiny č. 1 a 64 % respondentů ze skupiny č. 2.

Nejvíce žádostí o individuální poradenství adresují respondenti obou skupin sociálním u skupiny č. 2 je zřejmé, že nejvíce žádostí při řešení problémů během výkonu trestu adresují respondenti sociálním pracovnícím. Uvedené výsledky jsou pro lepší přehlednost znázorněny graficky.

Graf č. 2: Preference odborných zaměstnanců u respondentů skupiny č. 1

Graf č. 3: Preference odborných zaměstnanců u respondentů skupiny č. 2

Vzhledem k tomu, že do oblasti speciálně výchovné patří kromě individuálního poradenství také skupinové aktivity, byla respondentům položena otázka, která získá informace jednak o tom, kolik respondentů se skupinové aktivity neúčastní a dále pak o preferenci vedení skupinových aktivit.

Tabulka č. 11: Skupinové aktivity pod vedením

		Skupina č. 1 DOZOR		Skupina č. 2 OSTRAHA	
		počet	%	počet	%
Velikost zkoumaného vzorku		50	100,00	50	100,00
SKUPINOVÉ AKTIVITY	vychovatel	21	42,00	19	38,00
	psycholog	0	0,00	0	0,00
	speciální pedagog	5	10,00	9	18,00
	sociální pracovnice	7	14,00	3	6,00
	vychovatel-terapeut	3	6,00	0	0,00
	kaplan	1	2,00	2	4,00
	neúčastním se	13	26,00	17	34,00

V rámci individuálního poradenství se odsouzení obou dvou skupin nejvíce obrací se svými problémy na sociálního pracovníka. V rámci skupinových aktivit se však nejčastěji účastní těch, které jsou pod vedením vychovatelů. Na druhém místě pak respondenti ze skupiny č. 1 uvedli účast na aktivitách pod vedením sociální pracovnice (14 %) a respondenti ze skupiny č. 2 uvedli účast na aktivitách pod vedením speciálního pedagoga (18 %).

Pokud tedy porovnáme výsledky z dotazníkového šetření pro oblast speciálně výchovnou, a to individuální nebo skupinovou formou, pak dojdeme k závěru, že vychovatel, který je v tzv. „první linii“, tedy v neustálém osobním kontaktu s odsouzenými a vede dvě skupinové aktivity, je respondenty obou dvou skupin uváděn nejčastěji.

V porovnání ostatních odborných zaměstnanců (psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel-terapeut, kaplan) je sociální pracovník preferován, u obou skupin respondentů, před ostatními odbornými zaměstnanci v individuálním poradenství a u respondentů ze skupiny č. 1 i ve skupinových aktivitách. U skupiny č. 2 jsou respondenty preferovány skupinové aktivity pod vedením speciálního pedagoga.

Lze usoudit, že individuálního poradenství využívají více odsouzení ze skupiny č. 2, kteří již mají zkušenost s pobytem ve výkonu trestu odnětí svobody. Preferován je sociální pracovník a to zřejmě pro svou všestrannost při řešení problémů odsouzených. Je možné najít i vysvětlení pro upřednostňování skupinových aktivit pod vedení vychovatele, kdy vychovatel organizuje zájmové aktivity, které odsouzení preferují před aktivitami speciálně výchovnými.

Oblast vzdělávání

Při stanovení předpokladu z této oblasti jsem vycházela z domněnky, že respondenti ze skupiny č. 1 budou patřit spíše do mladší věkové kategorie oproti respondentům ze skupiny č. 2 a proto jsem se domnívala, že jejich zájem o vzdělávací aktivity bude větší.

Tabulka č. 12: Účast na vzdělávací aktivitě

	Skupina č. 1 DOZOR				Skupina č. 2 OSTRAHA			
	Ano		Ne		Ano		Ne	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
VZDĚLÁVÁNÍ	0	20,00	40	80,00	15	30,00	35	70,00

Z uvedených údajů je zřejmé, že skupina č. 1, tedy odsouzení vykonávající trest odnětí svobody ve věznici typu s dozorem mají o vzdělávací aktivity menší zájem než odsouzení zařazení do skupiny č. 2, tedy odsouzení vykonávající trest odnětí svobody ve věznici typu s ostrahou.

Předpoklad č. 3 – „Předpokládám, že o vzdělávací aktivity mají větší zájem odsouzení zařazení do věznice s dozorem“ se na základě dotazníkového šetření nepotvrdil.

Respondenti z obou skupin, kteří uvedli, že se nezúčastňují v rámci plnění programu zacházení vzdělávací aktivity, poznamenali, že pro oddíl, kde jsou umístěni, neprobíhají žádné vzdělávací aktivity a dále pak, že v této oblasti postrádají rekvalifikační kurzy.

Respondenti obou dvou skupiny, kteří uvedli účast na vzdělávací aktivitě, pak nejčastěji uváděli výuku anglického jazyka, německého jazyka a základy práce na počítači. Právě výčet těchto vzdělávacích aktivit je určen pro všechny odsouzené, tedy nezávisle na tom, na jakém oddíle je odsouzený ubytován.

Je možné najít vysvětlení v délce trestu a v nejvyšším dosaženém vzdělání.. Odsouzení zařazení do věznice s dozorem, tedy skupiny č. 1 mají poměrně kratší tresty, a jsou mezi nimi i odsouzení, kteří mají zvláštní školu nebo nedokončené základní. Dá se tedy usuzovat, že u těchto odsouzených zájem o vzdělání nikdy nebyl, a pokud byl, pak měli problémy s prospěchem.

Oblast zájmová

Tabulka č. 13: Účast na zájmové aktivitě

	Skupina č. 1 DOZOR				Skupina č. 2 OSTRAHA			
	Ano		Ne		Ano		Ne	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
zájmy před nástupem do výkonu trestu	25	50,00	25	50,00	32	64,00	18	36,00
účast na zájmové aktivitě ve výkonu trestu	22	44,00	28	56,00	30	60,00	20	40,00

U respondentů obou dvou skupin, kteří uvedli, že měli zájmy, koníčky či záliby před nástupem do výkonu trestu, dominoval sport před výlety s rodinou, motorismem a rybařením.

Pokud respondenti uvedli účast na zájmových aktivitách během výkonu trestu, pak dominoval sport v podobě fotbalu a stolního tenisu, dále pak uváděli účast v akvaristickém a rybářském kroužku.

Respondenti obou dvou skupin, kteří negovali zájmy před nástupem do výkonu trestu, uváděli převážně jako příčinu své trestné činnosti konzumaci alkoholu a drog nebo nuda a během výkonu trestu pak uváděli, že pokud mají volno, tak sledují televizi, píší dopisy a odpočívají.

Z výše uvedených údajů vyplývá, že o zájmové aktivity ve výkonu trestu mají větší zájem ti odsouzení, kteří měli zájmy i před nástupem do výkonu trestu. Pro přesnost je důležité uvést rozdíl v počtu respondentů, kteří uvedli zájmy před výkonem trestu a zároveň během výkonu trestu. U skupiny č. 1 se jedná o 3 respondenty a u skupiny č. 2 o 2 respondenty.

Předpoklad č. 4 – „Předpokládám, že o zájmové aktivity mají větší zájem odsouzení zařazení do věznice s ostrahou“ se potvrdil.

Oblast extramurální

Tabulka č. 14: Kontakt během výkonu trestu

		Skupina č. 1 DOZOR		Skupina č. 2 OSTRAHA	
		počet	%	počet	%
Velikost zkoumaného vzorku		50	100,00	50	100,00
Nejčastější forma kontaktu s blízkými	návštěvy	26	52,00	24	48,00
	telefonáty	15	30,00	11	22,00
	korespondence	2	4,00	7	14,00
	bez kontaktu	7	14,00	8	16,00

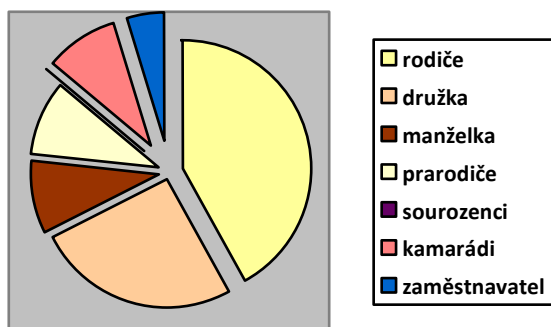
Z uvedených údajů vyplývá, že respondenti obou dvou skupin upřednostňují během výkonu trestu návštěvní kontakt před ostatními formami kontaktu.

Zcela bez kontaktu je 14 % respondentů ze skupiny č. 1 a 16 % respondentů ze skupiny č. 2. Vysvětlení rozdílu je možné najít v rodinném stavu, rozpadu rodiny a v recidivě.

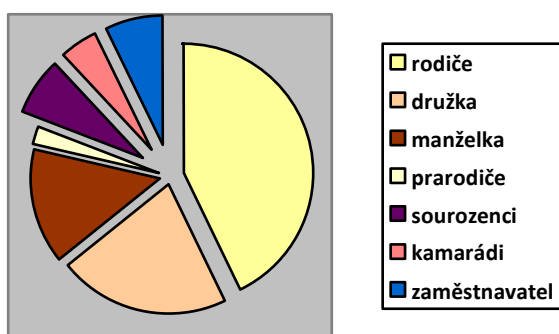

V následujících dvou grafech je znázorněno, s kým jsou respondenti během výkonu trestu v kontaktu.

Graf č. 4: Kontakty respondentů ze skupiny č. 1

Graf č. 5: Kontakty respondentů ze skupiny č. 2

Předpoklad č. 5 – „Předpokládám, že odsouzení preferují v rámci utváření vnějších vztahů přímý kontakt před kontaktem telefonickým či písemným“ se potvrdil.

Ochota podílet se na změnách ve svém životě

Tabulka č. 15: Význam plnění programu zacházení

		Skupina č. 1 DOZOR		Skupina č. 2 OSTRAHA	
		počet	%	počet	%
Velikost zkoumaného vzorku		50	100,00	50	100,00
Význam programu zacházení	získání určitých výhod	5	10,00	8	16,00
	pro potřeby hodnocení k podmíněnému propuštění	6	12,00	8	16,00
	k všeobecnému rozvoji osobnosti a přijetí odpovědnosti za své jednání	29	58,00	14	28,00
	žádný	7	14,00	15	30,00
	jiný	3	6,00	5	10,00

Z výsledků je patrné, že respondenti ze skupiny č. 1, kde je více prvovězenných chápou dobře význam programu zacházení, když 29 z nich odpovědělo, že plnění aktivit v rámci programu zacházení slouží k všeobecnému rozvoji osobnosti a přijetí odpovědnosti za své jednání. U respondentů skupiny č. 2 pak v plnění aktivit programu zacházení nespátují žádný význam. Jako jiný důvod uváděli respondenti nejčastěji zábavu a vyplnění volného času.

Pokud vezmeme souhrnně odpovědi respondentů z obou dvou skupin, dojdeme ke zjištění, že 86 % respondentů spatřuje význam plnění aktivit v rámci programu zacházení směrem ke svému všeobecnému rozvoji a přijetí odpovědnosti za své jednání.

Je zřejmé, že touha po seberealizaci je u jedinců s méně závažným společenským pochybením zachovalejší a bylo jí možné v dotazníkovém šetření zachytit. U osob se závažnějším společenským pochybením je touha po seberealizaci výrazně vymizelá.

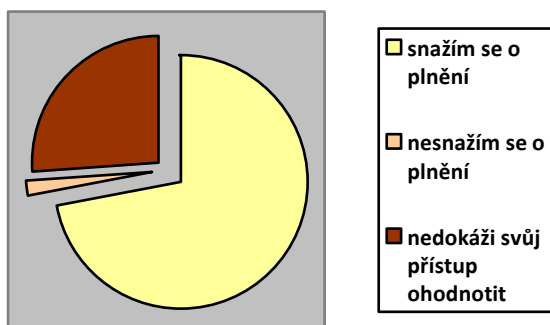
V následujících grafech je zachycen přístup respondentů k plnění programu zacházení. Svůj přístup měli hodnotit na základě nabízených odpovědí, které jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka č. 16: Přístup respondentů k plnění programu zacházení

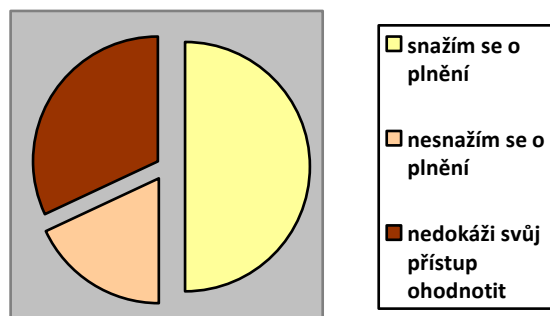
		Skupina č. 1 DOZOR		Skupina č. 2 OSTRAHA	
		počet	%	počet	%
Velikost zkoumaného vzorku		50	100,00	50	100,00
Přístup k plnění programu zacházení	snažím se o plnění	36	72,00	25	50,00
	nesnažím se o plnění	1	2,00	9	18,00
	nedokážu přístup ohodnotit	13	26,00	16	32,00

Z uvedených výsledků je patrné, že z celkového počtu 100 respondentů odpovědělo 61 respondentů, že se snaží o plnění programu zacházení. Otázkou zůstává, zda jde o snažení ve smyslu získání určitých výhod nebo zda zúčastnění respondenti skutečně chtějí rozvíjet svou osobnost a přijmout odpovědnost za své jednání.

Graf č. 6: Přístup k plnění programu zacházení u respondentů skupiny č. 1

Graf č. 7: Přístup k plnění programu zacházení u respondentů skupiny č. 2

Předpoklad č. 6 – „Předpokládám, že manifestovaná ochota podílet se na změnách ve svém životě bude zaznamenána u méně než 50% respondentů“ se nepotvrdil.

Manifestní povaha těchto výpovědí nemusí být vždy autentickou odpovědí respondenta. Vzhledem k tomuto rozdílu byl právě předpoklad č. 6 formulován jako zachycení vyjádření respondentů, které mohou být vědomě či polovědomě upraveny v souladu s očekáváním a nároky vězeňského personálu.

Vzhledem k tomu, že dotazníkové šetření nezachycuje autentičnost respondentů, byla použita jedna z expresivních terapií, kterou je dramaterapie. Této terapie se zúčastnilo pět vybraných odsouzených z řad dobrovolníků, kteří jsou umístěni ve Věznici Stráž pod Ralskem. Metoda byla použita v rámci speciálně výchovné aktivity nazvané „Rozvoj osobnosti“ pod vedením psycholožky. Cílem účasti bylo popsat způsoby reagování a osobní angažovanosti členů skupiny v emočně náročné události. Za prosociální téma bylo zvoleno morální dilema (krátká povídka) od amerického psychologa Lawrence Kohlberga nazvané „Heinzovo dilema“.

Odsouzení byli s touto povídkou seznámeni a jejich úkolem bylo beze slov ztvárnit sami sebe v roli Heinze, jinými slovy předvést to, co by oni sami udělali, jak by jednali. V závěru pak každý odsouzený vysvětlil své jednání.

„Heinzovo dilema“

„V jedné daleké zemi umírala žena, která onemocněla zvláštním druhem rakoviny. Existoval lék, o němž si lékaři mysleli, že by mohl ženu zachránit. Šlo o určitou formu rádia, kterou jeden lékárník v tomtéž městě právě před nedávnem objevil. Výroba byla velmi drahá, avšak lékárník požadoval desetkrát víc, než kolik jej stála výroba. Za rádiu zaplatil 200 dolarů a za malou dózu s lékem požadoval 2000. Heinz, manžel nemocné ženy, vyhledal všechny své známé, aby si půjčil peníze a usiloval i o podporu úřadů. Shromáždil však jen 1000 dolarů, tedy polovinu požadované ceny. Vyprávěl lékárníkovi, že jeho žena umírá, a prosil jej, aby mu lék prodal levněji nebo ho nechal zaplatit později. Lékárník však řekl: „Ne, já jsem ten lék objevil a chci na něm vydělat nějaké peníze.“ Heinz tím vyčerpal všechny legální možnosti; je zcela zoufalý a uvažuje, zda by se neměl do lékárny vloupat a lék pro svou ženu ukrást.“

Odsouzení, kteří se zúčastnili tohoto setkání, si nejdříve představíme formou krátkých kazuistik. Následně bude uvedena posuzovací škála, kterou budou hodnoteni členové sledované skupiny při speciálně výchovné aktivitě. Dále jsou jednotliví členové skupiny popsány slovně tak, aby byl jejich způsob reagování více čtenáři přiblížen. S vodítkem pro stanovení posuzovacích škál k zachycení jejich autentičnosti a osobní angažovanosti.

Jak anamnestické tak následující popisy byly změněny tak, aby identita skutečných osob byla znečitelněna.

Anamnestická shrnutí jednotlivých osob ve skupině:

Odsouzený Petr,

vyrůstal zpočátku v kompletní rodině u vlastních rodičů, přičemž obývali rodinný dům v obci Svojšice (okr. Kolín). Otec byl vyučeným zámečníkem, matka pracovala jako kuchařka. Vlastní sourozence nemá, pouze o tři roky staršího nevlastního bratra, který pochází z otceva předchozího manželství. Bratr vyrůstal u své matky a nic o něm tak prakticky neví. Když měl osm let, jeho matka od nich odešla. Jako důvody uvádí násilné chování otce a jeho alkoholismus. Do výchovy byl ale svěřen otci. Sám se tomu dnes podivuje a dává to do vztahu s příčinami a počátky své kriminální kariéry, když se předchozí vraždy dopustil právě na vlastním otci (+49).

Absolvoval devět tříd základní školní docházky, nikdy nepropadl, známky si udržoval okolo horšího průměru. Přiznává opakované snížené známky z chování za záškoláctví, také utíkal z domova (příčinou byl pochopitelně jeho otec). Dva roky se učil v Čáslavi, kam dojížděl, na řezníka, ale učení nedokončil, protože ho zavraždili za vraždu otce, kdy ho po předchozí hádce 2x udeřil do hlavy tupou částí sekery svého otce, který na místě podlehl zranění. Otec mu vyčítal zahálčivý život, když přestal chodit do učiliště, nepracoval, nerespektoval pokyny otce, řídil motorku bez oprávnění. Později ovšem také uvedl, že matku občas v Kolíně potkal, ale jen se pozdravili. Neví ani kolik jí je let, kde žije či zda se znovu provdala.

Jmenovaný je svobodný. Ve vazbě uváděl družku, ke které se chtěl vrátit. Záhy s ním ale přerušila kontakt. Nyní žádnou známost nemá. Ze vztahu se mu narodila dcera Markéta (2), na kterou by měl přispívat 1000 Kč.

V roce 2001 byl odsouzen na 4,5 roku za vraždu, které se dopustil krátce před dovršením svého osmnáctého roku. Ve vězení si tzv. přivydělal 5 měsíců za to, že se

nevrátil z vycházky. Propuštěn byl 30. 6. 05. Následující rok se dopouští pokusu o podvod a je odsouzen k 300 hodinám OPP a je mu uložen zákaz pobytu v Praze.

Nyní odsouzen za to, že přistoupil k poškozenému (17) a pod pohrůžkou použití vystřelovacího nože, kterým mu mířil proti trupu z bezprostřední blízkosti, požadoval vydání peněz, načež mu poškozený vydal 700 Kč a dále za to, že se společníkem vnikl do chaty, kde způsobil škodu 45 tisíc korun.

Odsouzený Marek,

dětství neměl moc hezké, otec i matka často požívali alkohol, otec byl pod vlivem alkoholu agresivní, často na své nejbližší křičel a užíval fyzických trestů.

Matka hrála automaty, nezdá se stávalo, že domů vůbec nepřišla. K rodičům nemá díky své výchově žádný pozitivní vztah. Má bratra Márii a sestru Nikolu, s nimiž si rozumí mnohem víc než s rodiči a očekává, že jej budou ve VTOS navštěvovat, pokud nebude přemístěn daleko od domova.

Uvádí ukončenou povinnou školní docházku se špatným prospěchem a občasným propadnutím. Nikdy nikde oficiálně nepracoval, není ani vyučen. Je svobodný, bezdětný, v aktuálním čase bez známosti.

V minulosti byl opakovaně soudně trestán pro majetkovou trestnou činnost, hlavně krádeže. Ve VTOS nyní poprvé. Současný trest 2 roky za loupežná přepadení, krádeže a poškození cizí věci – společně se spolupachatelem si ve dvou případech troufli oloupit osamělé ženy o kabelku tím způsobem, že se jim snažili vytrhnout ji z držení. Protože se bránily, museli užít síly, čímž jim způsobili zranění – útoky se jim následně povedly a oni se tak obohatili asi o 4.500,- Kč. Dále se chtěli vloupat do firmy a do potravin za účelem odcizení kancelářského vybavení a hotovosti, jenže ani jednou se jim to nepovedlo a došlo vždy jen k poškození oken – škoda na majetku byla vyčíslena na přibližně 14 tisíc korun.

Důvody svých protiprávních jednání vidí v potřebě získat finanční prostředky zejména na své zájmy a jednak na obstarání si drog. O vině za spáchané trestné činy nepřemýšlí, trest z donucení akceptuje a považuje za příliš přísný (vlastně způsobil škodu necelých 5 tisíc korun, za poškození obchodu a firmy necítí vinu).

Odsouzený Jirka,

byl od 11 do 18 let umístěn ve výchovném ústavu pro mládež, často utíkal domů za sestrami a matkou, stýskalo se mu po rodině („...furt jsem brečel, v šestnácti to už bylo

lepší..."). Rodiče se ve třech letech jeho věku rozvedli, byl vychováván do 11 let u matky, má tři sestry a dalších pět nevlastních sourozenců z otcova dalšího vztahu. Aktuálně nemá partnerský vztah, matka v březnu letošního roku zemřela, po propuštění bude bydlet u některé ze sester. Zdá se, že není vytvořeno vhodné a plně funkční sociální zázemí.

Kouří, je konzumentem alkoholu (pije rum s kolou), užívání drog neguje, pokus o sebevraždu sděluje během výkonu vazby, důvodem bylo podle jeho slov nezvládnutí pobytu v malém prostoru ("pořád zavřenej na cimře"). Od 4. třídy základní školy docházel do zvl. školy, ve druhém ročníku zednického učiliště byl vyloučen (záškoláctví). Byl bez pravidelného zaměstnání, pomáhal otci zedníkovi, uvádí s ním občasný kontakt. Dne 10. 4. 2008 ukončil pobyt ve VÚM a vrátil se k sestře a matce. Vycházel s nimi dobře. Nesportuje, nečte, má nevyhraněné zájmy, rád chodí do parku, kope s balonem, uvádí pomoc v domácnosti („...někdy sekám dřevo..."). Pracovní návyky nejsou vytvořeny. Je patrná snaha o spolupráci.

Jedná se o prvovězňného mladého muže, v minulosti byl trestán pro majetkovou trestnou činnost (krádeže), motivem byl zisk finančních prostředků pro vlastní potřebu. Aktuálně byl odsouzen pro krádeže, sděluje, že potřeboval finanční prostředky „na jídlo". Vinu akceptuje ve smyslu porozumění - krást se nesmí! Trest přijímá.

Odsouzený Standa,

je svobodný, bezdětný, nemá partnerský vztah. Od třinácti let byl vychováván v dětském domově, od patnácti ve výchovném ústavu pro mládež. Z obou institucí často utíkal domů. Bydlel s rodiči a bratrem, odsouzený sděluje, že se k němu chovali tak, jak si zasloužil. Po propuštění najde zázemí u rodičů. Vzájemné vztahy všech hodnotí jako dobré, nenarušené trestnou činností.

Je konzumentem alkoholu, kouří, experimentoval s Marihuanou, kontakt s psychologem byl v diagnostickém ústavu, suicidiální tendence popírá (ve zdejší věznici na nástupním oddělení napsal dopis na rozloučenou, nechtěl již žít - děsila ho délka trestu, poznámky spoluvězňů). Pět let navštěvoval základní školu, potom tři roky zvláštní školu, ničím se neučil (nízká mentální úroveň), nikdy nepracoval, živili ho rodiče. Zájmy nemá vyhraněné, rád jezdil na kole, pomáhal v domácnosti.

V konfliktních situacích je nejistý, raději odchází, jeho postoj k problémům je spíš pasivní, očekává řešení od někoho jiného, nebo na ně rezignuje.

Aktuálně byl odsouzen pro §§ 234/1, 242/1 a 235/1 TZ. Sám komentuje slovy, že nic neudělal, není to pravda, vše bylo domluveno..."nic jsem neudělal". V minulosti byl

trestán pro majetkovou trestnou činnost, jednalo se o krádeže (chata, byt). Vinu v těchto případech akceptuje, s trestem se smiřuje. Otec i matka odsouzeného byli podmíněně trestáni (mladík sděluje, že sousedi řekli, že ho týrají a nutí k těžké práci"). Mezi jeho kamarády patřili mladíci, kteří měli konflikty se zákonem.

Odsouzený Robert,

otec zemřel, když bylo odsouzenému 14 let, po smrti otce byla odsouzenému nařízena ústavní výchova. Ve výchovném ústavu byl až do svých 18 let. Často odtamtud utíkal, nejdéle byl na útěku jeden rok. V 18 letech mu zemřela i matka. Má šest sourozenců a po smrti matky docházelo mezi sourozenci k velmi častým hádkám a neshodám, tuto situaci řešil svým odchodem z domu. V současné době se stýká jen s některými sourozenci.

Ve výchovném ústavu dokončil základní školu a začal se učit pekařem, pro časté útěky však učení nedokončil. Pracoval v různých profesích a také byl několikrát v evidenci úřadu práce, odkud byl vyloučen pro nespolupráci.

Před nástupem do VTOS bydlel u kamaráda, nebo na ubytovnách. Kam půjde po výstupu, ještě přesně neví. Připouští občasné pití alkoholu přes míru a také užívání pervitinu, závislost na drogách či alkoholu však rozhodně popírá, právě tak jako hru na automatech.

V minulosti byl 3 x soudně trestán, po prve asi v 19 letech, ale sám přiznává, že trestnou činnost (drobné krádeže) začal páchat už asi ve 12 letech. Ve VTOS je po prve - mařil úřední rozhodnutí, jezdil autem bez řidičského oprávnění. Má uložen zákaz řízení motorových vozidel na 4 roky. Vinu otevřeně přiznává a s trestem je smířen.

Posuzovací škála shrnující povahu aktivity jedinců ve skupině během speciálně výchovné aktivity.

V rámci posuzovací škály jsem zvolila 4 stupně:

- žádná angažovanost
- nízká angažovanost
- střední angažovanost
- vysoká angažovanost

Popis chování jednotlivých osob sledované skupiny:

Odsouzený Petr

Odsouzený Petr zůstal sedět a úkolu se vůbec nezúčastnil. Při závěrečném vysvětlování své neúčasti bylo jeho zdůvodnění velice jednoduché. Matka se o mě nestarala, odešla od nás a mě nechala otci. Nikdy se pak o mě nezajímala. Vůbec jsem jí nezajímal a zřejmě jí ani nevadilo, že mám nějaké problémy a že soužití s otcem se mnohdy nedalo ani vydržet. V rámci posuzovací škály byl zařazen do 1. stupně, tedy žádná angažovanost. Matce by lék neobstaral.

Odsouzený Marek

Odsouzený Marek se naopak velice aktivně zúčastnil úkolu a to i přesto, že neměl šťastné dětství a rodiče upřednostňovali své zájmy a o něho prakticky nejevili zájem. V rámci posuzovací škály byl zařazen do 4. stupně, tedy vysoká angažovanost. Léč by matce ukradl.

Odsouzený Jirka

Odsouzený Jirka se sice zúčastnil úkolu, ale jeho angažovanost se dá posoudit jako střední a to i přesto, že svou matku má velice rád a udělal by pro ni vše. Z jeho projevu bylo patrné, že dlouze váhal co udělat, aby to bylo správné. Možná je to i tím, že je ve výkonu trestu poprvé, uvědomuje si své porušení zákona a do vězení se již nikdy nechce vrátit. V rámci posuzovací škály byl zařazen do 3. stupně, tedy střední angažovanost. Léč by pro svou matku ukradl.

Odsouzený Standa

Odsouzený Standa zahrál svou roli stejně jako Jirka. Jednalo se o jakousi nápadnou nápodobu. Při závěrečném vysvětlování však nedokázal své počínání vysvětlit. Možná to bylo i tím, že se jedná o odsouzeného s nízkou mentální úrovní. Jediné co uvedl, bylo to, že Jirka je jeho opravdový kamarád a jako jediný mu rozumí. V rámci posuzovací škály byl zařazen do 3. stupně, tedy střední angažovanost. Léč by stejně jako Jirka ukradl.

Odsouzený Robert

Odsouzený Robert se projevil velice aktivně. Při závěrečném vysvětlování uvedl „co bych za to dal, kdyby to tak bylo ve skutečnosti a mohl bych své matce pomoci i za cenu porušení zákona“. V rámci posuzovací škály byl zařazen do 4. stupně, tedy vysoká

angažovanost. Lék by pro svou matku ukradl a dodal, že kdo by měl jít do vězení, je lékárník, který jedná neeticky.

3.5 Shrnutí výsledků

Provedeným dotazníkovým šetřením ve Věznici Stráž pod Ralskem bylo prokázáno, že první dva předpoklady, tj. předpoklad, že odsouzení v rámci plnění programu zacházení upřednostňují pracovní aktivity a předpoklad, že odsouzení při řešení svých problémů upřednostňují kontakt se specialisty před ostatními zaměstnanci, se potvrdily. Třetí předpoklad, tj. předpoklad, že o vzdělávací aktivity mají větší zájem odsouzení zařazení do věznice s dozorem, se nepotvrdil. Čtvrtý a pátý předpoklad, tj. předpoklad, že o zájmové aktivity mají větší zájem odsouzení zařazení do věznice s ostrahou a předpoklad, že odsouzení preferují v rámci utváření vnějších vztahů přímý kontakt před kontaktem telefonickým či písemným se potvrdil a šestý předpoklad, tj. předpoklad, že manifestovaná ochota podílet se na změnách ve svém životě bude zaznamenána u méně, než 50% respondentů se nepotvrdil.

V rámci dramaterapie bylo zjištěno, že při hraní své role, jakoby si všichni zúčastnění přehráli svůj život, zejména své dětství a vztahy v rodině, které jejich dětství provázely. Doplnit a to poskytuje personálu cenný materiál, z kterého je možné vycházet při stavbě cílených programů pro jednotlivce v programech zacházení.

4 ZÁVĚR

Násilí, agrese a konflikty. Velké většině odsouzených jsou tato slova a s nimi spojené chování a činy velmi blízké. Buď je sami použili, nebo pocítili na vlastní kůži. Prostředí věznic s vysokou koncentrací lidí na malém prostoru je samo o sobě stresujícím faktorem, projevy násilí či pokusy o něj vyvolávají určitou míru napětí. Většina konfliktů by byla omezena, kdyby lidé spolu uměli komunikovat – lidé hendikepovaní, frustrovaní a pod napětím hůře vnímají komunikační kanály – chtějí-li porozumět druhým, musí nejdříve poznat a znát sami sebe – vědět co chtějí, nelhat si, neuvádět se do představ a fantazií. To může nabídnout například nácvik sociálních dovedností – především oblast komunikace.

Změny postojů a chování mohou znamenat změny, které usnadní přiměřenou adaptaci odsouzeného v jeho nové životní situaci (podmínky výkonu trestu odnětí svobody), získá poznání souvislostí svých konfliktů a problémů se svými vlastními nevhodnými reakcemi.

Speciálně výchovná aktivita s názvem „Rozvoj osobnosti“ směřuje především k pozitivnímu ovlivnění hodnotové orientace odsouzených. Hlavní důraz klade na jejich resocializaci, která je tvořena plněním jejich rolí pracovních, rodinných, společenských, politických a kulturních. Osoby končící výkon trestu jsou cílovou skupinou, jež má nízký potenciál uplatnitelnosti na trhu práce, ve společenském životě a v rodinném prostředí. V okamžiku propuštění z výkonu trestu mají naopak vyšší riziko selhání při plnění těchto rolí. Výkon trestu zákonitě vede ke ztrátě určitých sociálních návyků a dovedností, které jsou nezbytné pro fungování v současné společnosti, jsou to např. adaptace na nové prostředí, úroveň komunikace, nízká úroveň odborných dovedností, sebevědomí nutné k prezentaci, vůle překonávat překážky spojené s novou životní situací a informovanost.

Odsouzení se vracejí z penitenciárního prostředí, kde nemuseli nést přílišnou odpovědnost za svá rozhodnutí a své budoucí životní kroky. To se projevuje v neschopnosti plánovat svou budoucnost obecně, tak i v neschopnosti realizovat jednotlivé dílčí kroky praktického života. Nízká míra sebehodnocení spojená s dílčími neúspěchy v novém prostředí má za následek snižující se motivaci ke změně nastalé situace.

Cílem aktivit je nápomoc ke zvýšení úspěšnosti osob navracejících se z výkonu trestu při získávání, obnovování a udržení jejich pozitivního postavení ve společnosti.

Záměrem aktivit programu zacházení je rozvíjet základní kvality jedince, poskytnout mu potřebné vědomosti, cvičit jeho dovednosti, návyky, zkvalitňovat jeho dovednosti a

podílet se na utváření jeho postojů. Aktivita mají pozitivní vliv na utváření osobnosti odsouzeného, který se projevuje odpovídajícím sociálním chováním a motivací odsouzeného ke změně postojů. Otevřít jim cestu podpory k možnosti sebepoznávání a k seberealizaci.

5 NÁVRH OPATŘENÍ

Z poznatku zjištěného na základě dotazníkového šetření (dotazníkem vlastní konstrukce) je možné pro praxi v programech zacházení upřednostnit a zařadit průběžné zjišťování metodou dotazování úroveň touhy po seberealizaci. O některé aktivity projevují odsouzení velice malý zájem – je potřeba přizpůsobit nabídku aktivit poptávce odsouzených, tedy zredukovat aktivity např. na menší, ale smysluplnější počet.

Intenzivní zacházení realizovat s vybranými skupinami odsouzených – např. mladými odsouzenými za násilnou trestnou činnost, kde rizika pro společnost jsou vysoká a je větší naděje na jejich nápravu, nežli je tomu u starších recidivistů.

V rámci dramaterapie se odvíjely rodinné, formotvorné a významové události z rodinného života odsouzených a tím bylo možné daleko více proniknout do osobnostní problematiky odsouzených. To poskytuje vězeňskému personálu cenný materiál, z kterého je možné vycházet při stavbě cílených programů pro jednotlivce v programech zacházení. Je možné proto tyto neverbální a projektivní techniky hodnotit jako velmi přínosné a zároveň konstatovat, že nejsou používány ve vězeňské praxi.

6 SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

Seznam literatury

1. ANZENBACHER, A., přel. Karel Šprunk. Úvod do filosofie. 2. vydání. 2004. ISBN 80-7178-804-X.
2. ATKINSON, R., et al., přel. Erik Herman, et al. Psychologie. 2. vydání. 2003. ISBN 80-7178-640-3.
3. ČERNÍKOVÁ, V., et al. Sociální ochrana. 2. vydání. 1998. ISBN 80-85981-97-1.
4. ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. Úvod do penologie. 1997.
5. DUBSKÝ, J., URBAN, L. Sociální deviace. 1. vydání. 2005. ISBN 80-7251-202-1.
6. FISCHER, S. Etopedie v penitenciární praxi. 1. vydání. 2006. ISBN 80-7044-722-9.
7. FOUCAULT, M., přel. Čestmír Pelikán. Dohlížet a trestat. 10. svazek edice Studie. 2000. ISBN 80-86019-96-9.
8. FRANCEK, J. Zločin a trest v českých dějinách. 3. vydání. 2002. ISBN 80-86182-68-1.
9. HÁLA, J. Úvod do teorie a praxe vězeňství. 2005. ISBN 80-86708-05-5.
10. JANKOVSKÝ, J. Etika pro pomáhající profese. 1. vydání. 2003. ISBN 80-7254-329-6.
11. JŮZL, M., OLEJNÍČEK, A. Penologie a penitenciární pedagogika. 2004.
12. KALVODOVÁ, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. 1. Vydání. 2002. ISBN 80-210-3025-9.
13. LEWIS, L., přel. Pavel Wurm. 1411 publikace. 2004. ISBN 80-7352-021-4.
14. ROZTOČILOVÁ, D. Věznice Stráž pod Ralskem 1973-2003. 1. vydání. 2003.
15. SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie. 1. vydání. 2007. ISBN 978-80-7372-203-6.
16. ŠVINGALOVÁ, D. Kapitoly s psychologie II. díl – Psychologie osobnosti. 2. upravené vydání. 2006.
17. UHLÍK, J. Historie věznění a vězeňství v Čechách. 2006.
18. VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. rozš. a přeprac. vydání. 2004. ISBN 80-7178-802-3.

Legislativa

19. Vnitřní řád Věznice Stráž pod Ralskem
20. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
21. Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Časopisy

22. BERÁNEK, L. Úctu k životu prokazujeme dobrými mravy. *České vězeňství*. 2005, roč. 13, č. 2, str. 12.
23. HÁLA, J. Risk assessment nový penologický pojem, *České vězeňství*. 2006. roč. 14, č. 3, str. 22.

Elektronické zdroje

24. PROKOPOVÁ, A. *Čtvrtý rozměr zdraví (psychologické souvislosti vývoje morálky a prosociálního chování)*. [online]. 2009. [cit. 12. února 2010].
[URL:http://is.muni.cz/el/1441/podzim2009/SZ3BP_ZVZD/PSYCH/9803177](http://is.muni.cz/el/1441/podzim2009/SZ3BP_ZVZD/PSYCH/9803177)
25. ŠTABLOVÁ, R. *Kriminologie*. [online]. 2008. [cit. 17. července 2009].
[URL:http://www.vsvv.cz/predmety/kestazeni/kriminologie.pdf](http://www.vsvv.cz/predmety/kestazeni/kriminologie.pdf)
26. WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie. *Španělská bota*. [online]. 2009. [cit. 18. srpna 2009].
[URL:http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0pan%C4%9Blsk%C3%A1_bota](http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0pan%C4%9Blsk%C3%A1_bota)
27. *Systém vězeňství*. [online]. 29. dubna 2007. [cit. 15. 3. 2010].
[URL:http://is.muni.cz/th/84460/pedf_m/6._System_vezenstvi.do](http://is.muni.cz/th/84460/pedf_m/6._System_vezenstvi.do)
28. FOKUS PRAHA. *Expresivní terapie*. [online]. 2005. [cit. 15. září 2010].
[URL:http://www.fokuspraha.cz/index.php?action=main&subject=136&sessid=9b9098812bce362dc236a2f8b83ae907](http://www.fokuspraha.cz/index.php?action=main&subject=136&sessid=9b9098812bce362dc236a2f8b83ae907)
29. *Evropská vězeňská pravidla*. [online]. 26. 6. 2007. [cit. 23. května 2009].
[URL:http://www.odsouzeni.estranky.cz/clanky/paragrafy/evropska-vezenska-pravidla](http://www.odsouzeni.estranky.cz/clanky/paragrafy/evropska-vezenska-pravidla)
30. KÝR, Aleš. *Vymezení pojmu historická penologie*. 2003. [cit. 15. května 2009].
[URL:http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Historicka%20penologie/2003/hp03_01.pdf](http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Historicka%20penologie/2003/hp03_01.pdf)

7 SEZNAM ODBORNÝCH TERMÍNŮ

Dramaterapie dle British Association for Dramatherapists pomáhá uchopit a zmírnit sociální a psychologické problémy, mentální onemocnění a postižení a stává se nástrojem zjednodušeného symbolického vyjadřování, díky němuž poznává jedinec sám sebe, a to prostřednictvím tvořivosti zahrnující verbální i nonverbální složku komunikace.

Expresivní metody

Expresivní terapie je zaměřena na podporu a rozvoj tvůrčího potenciálu klienta. Klienti dochází prostřednictvím vlastního sebevyjádření k hlubšímu sebepoznání, které přispívá k nalezení větší duševní harmonie. Expresivní terapie oslovuje každého svým individuálním způsobem a nabízí vlastní konfrontaci s druhými a okolním světem.⁶⁰

Odborný zaměstnanec je ve věznici zaměstnanec oddělení výkonu trestu (psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, pedagog volného času, vychovatel – terapeut, vychovatel, kaplan).

Penitenciární péče je výchovné působení na odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody zaměřené na přípravu na propuštění a začlenění odsouzených do společnosti a ke změně jejich postojů ke kriminálnímu způsobu života. Nedílnou součástí jsou i speciální skupinové metody práce s odsouzenými, při kterých se odsouzení učí nacházet nová, sociálně přijatelná řešení svých životních situací a problémů.

Program zacházení u odsouzených je výchovný prostředek, který představuje vhodné činnosti směřující k dosažení žádoucích cílů, tj. pozitivních změn v chování a osobnosti odsouzeného. Základem je vedení odsouzených k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin a naplňování účelu trestu.

Typ věznice B - s dozorem

Do tohoto typu věznice zařazuje soud zpravidla odsouzené, kterým byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující

---

⁶⁰ FOKUS PRAHA. Expresivní terapie. [online]. 2005. [cit. 15. září 2010]. URL:<<http://www.fokuspraha.cz/index.php?action=main&subject=136&sessid=9b9098812bce362dc236a2f8b83ae907>>.

dva roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. V prostorách věznice se odsouzení pohybují zpravidla organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, může ředitel věznice povolit volný pohyb uvnitř věznice. Odsouzení pracují zpravidla na nestřežených pracovištích mimo věznici, kdy dohled nad jejich pracovní činností provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec Vězeňské služby. Odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, může ředitel věznice povolit volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních úkolů; dohled nad jejich pracovní činností provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát týdně. V mimopracovní době lze organizovat též akce mimo věznici, vždy v doprovodu zaměstnance Vězeňské služby. Návštěvy odsouzených se uskutečňují zpravidla bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou může ředitel věznice jednou za měsíc povolit odsouzenému dočasně opustit věznici nejdéle na dobu 24 hodin.

Typ věznice C - s ostrahou

Do tohoto typu věznice jsou zařazováni odsouzení, kterým byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem. V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, může ředitel věznice výjimečně povolit volný pohyb v prostorách věznice při plnění pracovních úkolů. Odsouzení pracují zpravidla na pracovištích uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích mimo věznici. Odsouzení, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, mohou být zaměstnáni na nestřežených pracovištích mimo věznici. Pro odsouzené, kteří jsou zaměstnáni na nestřežených pracovištích, a pro odsouzené umístěné ve výstupním oddělení lze organizovat též akce mimo věznici, kterých se vždy účastní zaměstnanec Vězeňské služby. Návštěvy odsouzených se uskutečňují zpravidla za dohledu zaměstnance Vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou může odsouzeným zařazených na nestřežených pracovištích a odsouzeným umístěných ve výstupním oddělení povolit ředitel věznice jednou za dva měsíce dočasně opustit věznici nejdéle na dobu 24 hodin.

Vnitřní diferenciace tvoří ucelený systém pozitivní motivace odsouzených. To znamená, že odsouzený může být v průběhu výkonu trestu postupně zařazován do jednotlivých

skupin vnitřní diferenciacce a to na základě změn v přístupu, plnění programu zacházení, plnění povinností, chování a jednání v souladu nebo nesouladu s vnitřním řádem. Vzhledem k výše uvedenému, tedy k postupnému zařazování (prostupování) do jednotlivých skupin, se tyto skupiny nazývají prostupné skupiny vnitřní diferenciacce.

8 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 - Zvlášť nebezpečné trestné činy

Příloha č. 2 - Motivační činitelé u jednotlivých prostupných skupin vnitřní diferenciac

Příloha č. 3 - Hodnocení vychovatele nástupního oddělení

Příloha č. 4 - Psychologické posouzení odsouzeného

Příloha č. 5 - Pedagogické posouzení odsouzeného

Příloha č. 6 - Sociální posouzení odsouzeného

Příloha č. 7 - Program zacházení

Příloha č. 8 - Projekt aktivity

Příloha č. 9 - Vyhodnocení programu zacházení

Příloha č. 10 - Dotazník

Příloha č. 1 – Zvlášť nebezpečné trestné činy

§ 62 Trestního zákona

§ 91 vlastizrady

§ 92 rozvracení republiky

§ 93 teroru

§ 95 teroristického útoku

§ 96 záškodnictví

§ 97 sabotáže

§ 105 vyzvědačství

§ 114 válečné zrady

§ 171b odst. 3 nedovoleného překročení státní hranice

§ 179 odst. 2, 3 obecného ohrožení podle

§ 180a ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a civilního plavidla

§ 180c odst. 2 zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny

§ 187 odst. 4 nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů

§ 219 vraždy

§ 232a odst. 3, 4 obchodování s lidmi

§ 234 odst. 2, 3 loupež

§ 234a odst. 3 braní rukojmí

§ 241 odst. 3, 4 znásilnění

§ 242 odst. 3, 4 pohlavní zneužívání

§ 247 odst. 4 krádež

§ 248 odst. 4 zpronevěra

§ 250 odst. 4 podvod

§ 250a odst. 5 pojistný podvod

§ 250b odst. 5 úvěrový podvod

§ 259 genocidia

§ 263a odst. 3 perzekuce obyvatelstva

§ 1 zákona č. 165/1950 Sb. trestný čin proti míru

§ 29 odst. 2 zvlášť nebezpečný recidivista nebo osoba odsouzená k výjimečnému trestu odnětí svobody mohou být podmíněně propuštěni až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody.

Osoba odsouzená k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí může být podmíněně propuštěna až po nejméně dvaceti letech výkonu tohoto trestu.

Příloha č. 2 - Motivační činitelé u jednotlivých prostupných skupin vnitřní diference

Věznice s dozorem

Mezi motivační činitelé v I. PSVD patří např.:

- a) podání návrhu ředitele věznice na přeřazení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem
- b) podání návrhu ředitele věznice k podmíněnému propuštění nebo připojení se k takovému návrhu,
- c) přerušení výkonu trestu,
- d) povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení,
- e) udělení volného pohybu k návštěvě akcí realizovaných mimo věznici nebo za účelem plnění programu zacházení, k docházce do školy, při plnění pracovních úkolů, a to podle ustanovení ŘVTOS,
- f) realizace vycházek podle možností věznice v rozsahu až 2 hodin
- g) povolení návštěv až 5 osob,
- h) realizace nákupu potravin a věcí osobní potřeby minimálně dvakrát týdně,
- i) jednorázový nákup do výše 800,- Kč,
- j) sledování televizních programů do 24 hodin,
- k) uplatnění estetických prvků v ubytovacím prostoru v maximálním rozsahu.

Ve II. PSVD se výše uvedené motivační činitelé uplatňují ve výjimečných případech s tím, že:

- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 600,- Kč,
- b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 23 hodin,
- c) uplatnění estetických prvků 1 kusu od každého druhu v ubytovacím prostoru (např. květina, polička, obrázek).

Ve III. PSVD se motivační činitelé uvedené pro I. PSVD neuplatňují s tím, že:

- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 400,- Kč,
- b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 22 hodin.

Věznice s ostrahou

Motivační činitele v I. PSVD jsou stejné jako ve věznici s dozorem s tím rozdílem, že zde není jako motivační činitel možnost:

- a) povolení návštěv až na 5 osob,
- b) realizace nákupu potravin a věcí osobní potřeby minimálně dvakrát týdně,
- c) uplatnění estetických prvků v ubytovacím prostoru.

Ve II. PSVD se motivační činitelé uvedené v I. PSVD uplatňují ve výjimečných případech s tím, že:

- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 600,- Kč,
- b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 23 hodin.

Ve III. PSVD se motivační činitelé uvedené v I. PSVD neuplatňují s tím, že:

- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 400,- Kč,
- b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 22 hodin.

Příloha č. 3 – Hodnocení vychovatele nástupního oddělení

Chování a projevy odsouzeného na nástupním oddělení

Odsouzený si své povinnosti plnil po dobu svého pobytu na nástupním oddělení na požadované úrovni. Problémy s dodržováním kázně a pořádku neměl. Chování a vystupování měl klidné a slušné. Do kolektivu se zapojil bez problémů, spory s ostatními odsouzenými nevyhledával. Do brigádnické činnosti na oddíle se zapojoval. Kázeňsky odměněn ani trestán nebyl. Žádné osobní problémy neuvedl.

Příloha č. 4 – Psychologické posouzení odsouzeného

Psychologické posouzení odsouzeného

Použité metody: rozhovor, pozorování, studium spisové dokumentace

Pozorování: Silný, hřmotný hlas, sklony k monologu, je obtížné ho přerušit, slova komunikačního partnera málo vnímá, není schopen či ochoten naslouchat druhým, co říkají. Slovník velmi jednoduchý, s vulgarismy. Při zvýšení tempa řeči se zakoktává. Společenský odstup minimální. Chováním a celkovým dojmem působí velmi primitivně.

Z anamnézy: Vychovávan v úplné, ale problematické rodině se zátěží (alkohol, psychiatrické problémy). Od raného dětství poruchy chování. Absolvoval několik tříd zvláštní školy, není ničím vyučený. Od 18 let je v plném invalidním důchodu a je zbaven způsobilosti k právním úkonům. Po smrti matky byl jeho opatrovníkem otec, ale vzhledem k jeho alkoholismu a násilné povaze mu bylo zrušeno.

Drogy a alkohol neguje. Pije prý jen točenou kofolu, kouří a pije kávu.

Kriminální anamnéza: Ve VTOS poprvé. V loňském roce byl stíhán za pokusy znásilnění. Bylo mu stanoveno ochranné léčení sexuologické ústavní formou, dosud nemá ukončenou. Aktuálně zde za krádeže kol. Přiznává pouze jeden případ. Pocity viny absentují. Kriminální prognóza značně negativní.

Popis osobnosti: Dle znaleckého posudku diagnostikována mentální retardace středního stupně, poruchy chování u citově otupělého, výchovně zanedbaného jedince. Chování značně manipulativní a nezdrženlivé. Podle sexuologického vyšetření se jedná o agresivně sadistickou osobnost. Potřebu kontaktu s jinými má jen do té míry, kdy mu plní jeho přání a materiální požadavky. V případě odmítnutí se stává verbálně agresivní, podrážděný a naléhavý. K dosažení svých cílů neváhá použít i různé lži a výmysly.

Doporučení: - Dávat jednoduché a jednoznačné pokyny, trpělivě a pomalu vysvětlovat naše požadavky a rozhodnutí. Nepřístupovat na jeho manipulace a nestandardní požadavky. Důsledně ověřovat jeho tvrzení a různá udání. Důrazně vystupovat vůči jeho případným výhrůžkám

Příloha č. 5 - Pedagogické posouzení odsouzeného

Pedagogické posouzení odsouzeného

Použité metody: pozorování, rozhovor

Přiměřeně upravený mladík, středně vysoké postavy, má kulatý obličej a husté světlé vlasy. Kontakt navazuje bez rozpaků, je hovorný, vstřícný, na otázky odpovídá věcně, vystupuje jistě, klidně, v průběhu rozhovoru hledá informace, o své okolí projevuje zájem, je podruhé ve výkonu trestu. Je komunikačně zdatný, bez zjevných nápadností ve verbálním i neverbálním projevu.

Aktuálně byl odsouzen pro § 250/1,2 TZ, v minulosti byl opakovaně trestán pro majetkovou trestnou činnost, poprvé byl trestán v devatenácti letech (podmíněně). Motivem trestné činnosti byl finanční zisk. Vinu akceptuje, trest přijal, očekává přeměnu podmíněně uloženého trestu v délce jednoho roku. Dluh začal splácet, měl exekuce z platu, při dalším splácení spoléhá zčásti na podporu a pomoc rodičů.

Pan Š. je svobodný, bezdětný, má přítelkyni, nežili spolu, je jedináčkem, se svými rodiči uvádí velmi dobré vztahy, počítá s jejich podporou a pomocí, po propuštění u nich bude bydlet.

Kouří, je konzumentem alkoholu, není uživatelem drog, ani s nimi neexperimentoval, pomoc psychologa ani psychiatra nevyhledal, suicidiální tendence v současné době popírá. Vystudoval střední školu textilní se zaměřením na informační technologie, v oboru pracoval po podmíněném propuštění z VTOS z Odolova, byl zaměstnán jako správce sítě. Naposledy pracoval jako provozní v restauračním zařízení. Věnoval se basketu, kopané, stolnímu tenisu. O pracovní zařazení v průběhu VTOS projevuje zájem. Konfliktní situace podle jeho slov nemá rád, raději se jim vyhýbá, útoku by se bránil. K extremistickým skupinám či hnutím podle jeho slov neinklinuje.

Po propuštění z výkonu trestu má zajištěné sociální zázemí u rodičů, počítá s jejich pomocí a podporou. Své problémy i příčiny trestné činnosti je schopen samostatně identifikovat, k jejich společensky akceptovatelnému řešení chyběl dostatek vůle. Jedná se o mladého muže s nízkou úrovní odpovědnosti, nespolehlivého, s nedostatečně kritickým náhledem na trestnou činnost, spoléhajícího v situacích tísně na své rodiče. Sociální integrace mladého muže je komplikovaná jeho vysokými dluhy (1 milion osm set tisíc korun), lehkomyšlností a nespolehlivostí. Dopouštění se trestné činnosti v budoucnu nelze vyloučit. Doporučuji: Standardní způsob zacházení, zaměřený na zvyšování odpovědnosti mladého muže, pracovní zařadit podle možností věznice a sledovat úroveň kontaktu s rodiči.

Příloha č. 6 - Sociální posouzení odsouzeného

Použité metody: pozorování, rozhovor, studium spisové dokumentace

A: Popis situace

Poznátky z pozorování:

Odsouzený se dostavil k pohovoru čistý a upravený. Během pohovoru klidný, vstřícný, ochotně spolupracoval. Je způsobilý k právním úkonům.

Aktuální sociální situace:

Uvedl, že byl vychováván matkou. V dětském domově ani výchovném ústavu nebyl. Matka již nežije, otec ~~B. Š.~~ žije na Praze 10 – přesně neví. Otec neví, že je ve výkonu trestu. Má dva sourozence – E. P. a J. Š. Po ukončení devítileté školní docházky absolvoval tříleté odborné učiliště obor soustružník. Je třikrát rozvedený, otec celkem šesti dětí. V současné době jsou nezaopatřené dvě děti – P. S., nar. 25.12.1994, jejíž matkou je bývalá přítelkyně R. S. a výživné bylo stanoveno ve výši 1000,- Kč. D. Š., nar. 21. 7. 1995, jejíž matkou je poslední bývalá manželka odsouzeného L. Š., výživné stanoveno ve výši 1000,- Kč. Před nástupem trestu byl v evidenci úřadu práce a pobíral sociální dávku ve výši 4 200,-Kč. Naposledy pracoval v listopadu 2007 u stavební firmy Ekostav Ostrava – pracovní poměr ukončen z důvodu úpadku firmy. Z rodiny byl ve výkonu trestu jeho bratr Josef. Adresa jeho trvalého pobytu je Havířov, kde žije jeho přítelkyně J. Z. Jako své pohledávky uvádí soudní výlohy a dlužné výživné – přesné částky však neví. Kontakt během výkonu trestu bude udržovat s přítelkyní..

Kontakt s orgány státní správy: v roce 2001 po propuštění výkonu trestu kontaktoval sociálního kurátora, od kterého obdržel finanční výpomoc ve výši 500,- Kč, před nástupem výkonu trestu s ÚP.

Situace po výkonu trestu odnětí svobody: bydlení má zajištěno na adrese svého trvalého pobytu, pracovat bude snad v Nošovicích u firmy Hyundai – jako uchazeč o zaměstnání absolvoval rekvalifikační kurz – svařování robotem. Tento kurz byl absolvován právě pro uplatnění u firmy Hyundai. Svě osobní doklady má v pořádku – OP s platností do 2. 7. 2012 má uložen na správním oddělení zdejší věznice.

Různé: podepsal poučení týkající se úřadu práce a důchodu – předáno k založení na správní oddělení

- vyplněny tiskopisy na výživné – předány na finanční oddělení
- odsouzenému předán 1 toaletní papír

B: Motivace k řešení

Jmenovaný si je vědom trestné činnosti – cítí se spravedlivě odsouzen. Uvádí sice, že je to opravdu jeho poslední výkon trestu, ale vzhledem ke skutečnosti, že je ve výkonu trestu po šesté jeví se prognóza zdárného zařazení do společnosti jako nereálná a je zde předpoklad páčání další trestné činnosti. Tuto trestnou činnost spáchal v době podmíněně odloženého trestu.

C. Zhodnocení možných rizik a potřeb, doporučení (k PZ, potřebě speciálního zacházení, pracovní zařazení, upozornění na nebezpečnost jednání odsouzeného atd.)

Nespatřuji nebezpečnost v jeho jednání. Doporučuji pracovní zařazení s cílem hrazení běžného výživného a dalších svých pohledávek. V roce 2001 zde pracoval na NPMV (nestřeženém pracovišti mimo věznici)

- jmenovaný má zájem o pracovní zařazení
- zapojit do činnosti na oddíle
- udržovat kontakt s přítelkyní
- dle potřeby sociálně právní poradenství

Příloha č. 7 – Program zacházení

Kód odsouzeného:		Příjmení a jméno:	
		Výchozí zařazení	Aktualizace
Cíle programu		Respektovat normy upravující podmínky výkonu trestu OS na oddělení bezdrogové zóny. Zachovat pozitivní sociální vazby. Udržovat pracovní návyky. Smysluplné trávení volného času.	
1.	Pracovní aktivity	Pracovně zařadit v rámci věznice. Vytrvat v pracovním procesu. Práce konané k zajištění každodenního provozu věznice.	
2.	Vzdělávací aktivity	Prevenčí zneužívání návykových látek ke zdravému životnímu stylu.	
3.	Speciálně výchovné aktivity	Sociálně právní poradenství na výstup z VTOS	
4.	Zájmové aktivity	Četba Světová a domácí filmová díla Videokroužek Motokroužek - veteráni	
5.	Oblast utváření vnějších vztahů	Kontakt s rodiči	
Tento program zacházení jsem si zvolil a zavazuji se jej plnit			
		Datum a podpis odsouzeného	Datum a podpis odsouzeného
		Podpis speciálního pedagoga	Podpis speciálního pedagoga
věznice/vazební věznice		Schvaluji:	
		Podpis ŘV/I.ZŘV	věznice/vazební věznice

Příloha č. 8 – Projekt aktivity

Vězeňská služba České republiky
Věznice Stráž pod Ralskem

PROJEKTY AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Nácvik sociálních dovedností
Tematická sezení

Stráž pod Ralskem

Zpracovala:

Schválil dne: .....

vedoucí oddělení výkonu trestu

Schválil dne: .....

ředitel věznice

Úvod

Změny postojů a chování mohou znamenat změny, které usnadní přiměřenou adaptaci odsouzeného v jeho nové životní situaci (podmínky VTOS), získá poznání souvislostí svých konfliktů a problémů se svými vlastními nevhodnými reakcemi.

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ:

I. Nácvik sociálních dovedností

Je zaměřen na rozšíření repertoáru chování členů skupiny, na osvojení takových sociálních dovedností, které jim chybějí.

K osvojení je nutné takové dovednosti vidět - vyzkoušet - upevnit. Předvádíme je, zkoušíme a nacvičujeme (aplikujeme) v malé skupině odsouzených. Nácvik vychází z principů propracovaných v behaviorální terapii (Rose, 1977, 1989). Ve skupině se posiluje oceněním a pochvalou. Jedná se o:

- a) nácvik vcit'ování (empatická komunikace)
- b) nácvik sebeprosazení
- c) nácvik řešení problémů

Cíl:

- snížení stavu napětí jedinců
- zlepšení a zracionálnění komunikace uvnitř i vně skupiny odsouzených
- schopnost správného přijmutí zpětné vazby okolí
- vnímání sama sebe a nesení odpovědnosti za sebe
- sociálně-pozitivní (prosociální) chování

Cílová skupina:

Odsouzení zařazení na běžném oddíle.

Metody:

- metody monologické (vyprávění, výklad, přednáška) i dialogické (rozhovor – dialog – diskuze), případové a situační
- využití technik SPV, zaměřených na komunikaci a kooperaci, na sebeuvědomění a korekci chování, na interpersonální násilí a projevy agresivity a techniky zaměřené na přípravu života na svobodě.

Formy:

Skupinová práce.

Dokumentace ze skupinových setkání – neformální zápis s osobními dojmy s otevřenou ventilací spokojenosti či nespokojenosti se skupinou, sebou samotnou.

evidence ve VISU

Frekvence jedenkrát týdně

Délka jednotlivých setkání: 90 minut

Místo konání: Centrum zájmové činnosti

Pravidelná doba konání: - dopoledne 9,45-11,15

- odpoledne 12,30- 14,00

II. Tematická skupinová sezení

Cíl: Korekce nevhodných postojů v dané oblasti – podněcování diskuze ke konečnému prosazení správného hlediska. Tematická sezení představují obohacení celkového programu skupiny, umožňují soustředit se na společnou problematiku a systematictěji porovnávat postoje a názory v jednotlivých oblastech.

Cílová skupina:

- odsouzení umístění na běžném oddíle

Metody:

Dialogická, modelové situace

Forma: Skupinová

Frekvence: Jedenkrát za čtrnáct dnů

Délka jednotlivých setkání: 90

Místo konání: Podle velikosti skupiny – terapeutická místnost oddělení

Pravidelná doba konání: 9,45-11,15

12,30-14,00

Tematické okruhy pro jednotlivá sezení:

- 1) Události v dětství, které ovlivnily můj život. Události v dětství, které mají nebo mohou mít vztah k mým současným problémům.
- 2) Moje vztahy k rodičům a významným osobám v dětství.
- 3) Životní vzory, cíle, plány, perspektiva, budoucnost.
- 4) Štěstí – v čem vidím štěstí. Role peněz v životě.
- 5) Sebevražda, smrt, životní smysl.
- 6) Sexualita, první setkání se sexualitou, vztah k ní, problémy, sexuální poučení, první zkušenosti, sexuální uspokojení a neuspokojení, mužský a ženský vztah k sexuálnímu životu.
- 7) Co se mi v životě a vztazích k lidem opakuje, smůla, nezdary, co na tom zavinují lidé,

co „osud“, co já sám, jaký je můj podíl na nezdarech.

- 8) Které vlastnosti mi v životě vadí, co se druhým na mně nelíbí (se zpětnou vazbou od ostatních členů skupiny).
- 9) Projevování citů navenek, odreagování, mlčení a urážení se, ponechávání si věcí pro sebe, „mluviti stříbro a mlčeti zlato“, „sdělená bolest, poloviční bolest“, „líná huba, holé neštěstí“, jak si ulevit.
- 10) Konflikty a můj způsob jejich řešení, hádka, opití se, přizpůsobení se, postěžování si přáteli, únik od konfliktů.
- 11) Vztah k autoritám (od rodičů, přes učitele po nadřízené až po vztah k zaměstnancům VS ČR, spoluvězněům s vyšším společenským postavením, starším nebo energickým apod.
- 12) Soužití dvou generací, rozpor mezi mladými a starými, společný život dospělých dětí s rodiči, tchán, tchyně, snacha, zeť. Možnost porozumění mezi nimi, způsob řešení konfliktů mezi nimi.
- 13) Vztah mezi mužem a ženou, ve známosti a v manželství, shoda povah, vliv minulého očekávání, zklamání (rozpor snu a skutečnosti), rozdíl mužské a ženské psychiky, co očekávají ženy od mužů a muži od žen, přenášení vztahů k rodičům do vztahu k manželskému partnerovi. Co hledám ve svém manželském partnerovi.
- 14) Příčiny neshod mezi manželi, spor o výchovu dětí, o peníze, rozpor v očekáváních. Žárlivost, nevěra. Rozdíl v zájmech, temperamentu, v inteligenci, v sexuálních požadavcích.
- 15) Problémy rodičů s dětmi, kdo koho komu ve skupině připomíná – s výchovou dětí. Pohled z hlediska rodičů, pohled z hlediska mladých členů skupiny jako dětí, které mají problémy se svými rodiči.
- 16) Kdo koho komu ve skupině připomíná – osobu z vlastního života, nebo zvíře. Koho ze skupiny by si vybral jako otce, matku, sestru (jsem k dispozici pouze já), partnera a proč.

Literatura:

1. Šauerová Veronika, Metodika práce s odsouzenými, 1998 (pro vnitřní potřebu VS ČR)
2. Kratochvíl Stanislav, Skupinová psychoterapie v praxi, 1995
3. Kratochvíl Stanislav, Základy psychoterapie, 1997
4. Maňák Josef, Nárys didaktiky, 1995

Příloha č. 9 – Vyhodnocení programu zacházení

listopad - prosinec 2009

Základní údaje: Odsouzený je umístěn ve zdejší věznici od 27. 11. 2008. Dne 14. 4. 2009 byl zařazen na nestřežené pracoviště. K 20. 4. 2009 byl po schválení jeho žádosti umístěn na BZ zdejší věznice. Dne 17. 6. 2009 začal pracovat na střeženém pracovišti jako chodbař.

Cíl programu zacházení byl v hodnoceném období plněn.

1. Pracovní oblast PZ:

Ode dne 14. 4. 09 byl zařazen na pracoviště NPMV. Od 17. 6. 2009 je pracovní zařazen jako TR- chodbař, odsouzený na pracovišti velmi dobře hodnocen.

2. Vzdělávací oblast PZ:

Zvolil si vzdělávací aktivitu Prevence zneužívání návykových látek ke zdravému životnímu stylu, které se aktivně a pravidelně účastnil.

3. Speciálně výchovná oblast PZ:

– účastní se vybrané aktivity SPP k výstupu z VTOS rovněž do této aktivity se aktivně zapojil

4. Zájmová oblast PZ:

Četbu, kterou si odsouzený vybral, realizuje v době svého volna a využívá knih a časopisů dostupných na oddíle. Dále zvolených aktivit Světová a domácí filmová díla, videokroužek a moto-veterán kroužek se aktivně účastnil.

5. Oblast utváření vnějších vztahů:

Odsouzený udržuje písemný kontakt s rodinou a družkou. V hodnoceném období požádal o tel. kontakt, návštěvy probíhají dle plánu. Odsouzený s nikým jiným kontakty neudrží. Nespolupracuje s PMS ani jinými nevládními organizacemi.

Kázeň a pořádek:

Chování a vystupování na oddíle má slušné a klidné. Mezi odsouzenými problémy nevyhledává. Se zaměstnanci VS ČR jedná slušně a zdvořile. V hodnotícím období byl 2x kázeňsky odměněn, trestán nebyl. Zařazen je do I. PSVD.

Závěr, doporučení pro další období:

Doporučuji udržet kontakty s rodinou. Udržet aktivitu na pracovišti a na oddíle s cílem udržet si I. PSVD.

Příloha č. 10 - dotazník

Dobrý den,

všechny odpovědi, které v tomto dotazníku uvedete, jsou anonymní a poslouží pro výzkum v rámci studia na vysoké škole. Autorka dotazníku Vás pouze žádá o pravdivé vyplnění všech otázek a zajišťuje ochranu uvedených dat.

Pokyny k vyplnění dotazníku

U otázek zakroužkujte pouze jedinou odpověď, která odpovídá Vaší situaci a pokud zvolíte odpověď, kde je prostor na doplnění, stručně uveďte odpověď.

1) Věk

Jakého věku dosáhnete v roce 2009: .....

2) Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je:

- a) zvláštní škola
- b) nedokončené základní
- c) základní
- d) vyučen (mám výuční list)
- e) středoškolské (mám maturitu)
- f) vyšší odborné
- g) vysokoškolské

3) Jaký je Váš současný rodinný stav?

- a) svobodný
- b) ženatý
- c) rozvedený
- d) ovdovělý
- e) žiji ve společné domácnosti s družkou

4) Ve výkonu trestu jste:

- a) poprvé
- b) podruhé
- c) vícekrát – uveďte kolikrát .....

5) V jakém typu věznice vykonáváte současný trest odnětí svobody?

- a) ve věznici s dozorem
- b) ve věznici s ostrahou

6) Co bylo příčinou Vaší trestné činnosti?

- a) nuda
- b) alkohol nebo drogy
- c) automaty
- d) ztráta bydlení
- e) ztráta zaměstnání
- f) jiný důvod – jaký .....

7) Co si myslíte o pobytu ve vězení? Má Vás:

- a) potrestat za spáchaný trestný čin
- b) zastrašit od páčání další trestné činnosti
- c) vychovávat k řádnému životu po propuštění
- d) nevím
- e) jiná možnost – jaká .....

8) Byl jste před nástupem trestu zaměstnán?

- a) ne
- b) jen příležitostné brigády
- c) ano - pracovní poměr

9) Jste v současné době ve věznici zaměstnán?

- a) ano
- b) ne, ale mám zájem o pracovní zařazení
- c) ne, práci jsem odmítl

10) Vyhledal jste během výkonu trestu pomoc specialisty (sociálního pracovníka, speciálního pedagoga, psychologa)?

- a) ano – uveďte koho .....
- b) ne

11) Využil jste raději pomoci jiného zaměstnance ve věznici?

- a) ano – uveďte koho .....
- b) ne

12) Účastníte se v rámci plnění programu zacházení některé vzdělávací aktivity?

- a) ano – uveďte jaké .....
- b) ne

13) Měl jste před nástupem výkonu trestu nějaké zájmy, záliby, koníčky?

- a) ano – uveďte jaké .....
- b) ne

14) Účastníte se v rámci plnění programu zacházení některé ze zájmových aktivit?

- a) ano – uveďte jaké .....
- b) ne

15) Během výkonu trestu jste v kontaktu s kým?

.....

16) Jakou formou udržujete tento kontakt?

.....

17) Které aktivity upřednostňujete?

- a) pracovní
- b) speciálně výchovné
- c) vzdělávací
- d) zájmové
- e) utváření vnějších vztahů (balíčky, telefonáty, návštěvy)

18) Nejčastěji se účastním aktivit pod vedením:

- a) vychovatele
- b) sociální pracovnice
- c) speciálního pedagoga
- d) vychovatele-terapeuta
- e) kaplana
- f) aktivit se neúčastním

19) Jak hodnotíte svůj vlastní přístup k plnění programu zacházení?

- a) snažím se o jeho plnění
- b) nesnažím se o jeho plnění
- c) nedokážu svůj přístup ohodnotit

20) Plnění aktivit v rámci programu zacházení včetně jeho cíle má význam:

- a) k získání určitých výhod
- b) jen pro potřeby hodnocení k podmíněnému propuštění
- c) k všeobecnému rozvoji osobnosti a přijetí odpovědnosti za své jednání
- d) žádný
- e) jiný – uveďte jaký .....

21) K vedení řádného života po propuštění z věznice Vám nejvíce pomůže:

- a) dovednosti získané v rámci plnění programu zacházení
- b) zajištěné bydlení
- c) zajištěné zaměstnání
- d) fungující rodinné zázemí
- e) izolace od závadových kamarádů (party)
- f) nic

Děkuji za Váš čas a spolupráci.